

У Вялікім тэатры Беларусі адбыўся 300-ты паказ балета “Стварэнне свету”. Падзея прайшла разам з іншымі культурнымі прэзентацыямі, якія аказаліся звязанымі між сабой не толькі храналагічна, але і сэнсава.
ст. 2 — 3

“Стварэнне свету”: нанова і штодзень

“Стварэнне свету”: падчас спектаклю і рэпетыцыі.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА ГАЗЕТУ “КУЛЬТУРА” ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна выпісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце “Белпошты” (пункт “Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі”).

Соцыум

АРХІЎНАЯ ПАМЯЦЬ НАБЫВАЕ МОЦ

Дзе і як захоўваецца і да-следуецца старажытная дакументальная спадчына краіны — распавядае кіраўніцтва Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

ст. 3 — 4

Суботнія сустрэчы

АНАТОЛЬ АЛАЙ: “КОЖНЫ МОЙ ФІЛЬМ — ГЭТА ЭКЗАМЕН НА ТВОРЧУЮ СТАЛАСЦЬ”

Знакаміты кінарэжысёр-дакументаліст адзначае 80-гадовы юбілей. Гутарку з майстрам чытайце на

ст. 6 — 7

Погляд з XXI стагоддзя

“ФРАНЦЫСК СКАРЫНА Ў ДАКУМЕНТАХ І СВЕДЧАННЯХ”

Вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Аляксандр Жлутка пра выхад новага выдання, прысвечанага Скарыне.

ст. 13

Здымкі з фотагалыбома Аляксея Казнадея.

Культура — сродак пашырэння дыялогу і даверу

У выбудованні эфектыўнай камунікацыі паміж народамі адным з галоўных паказчыкаў у сучасным свеце з’яўляецца культура.

Міністр культуры Юрый Бондар.

Міністр культуры Юрый Бондар, масты ўзаема-разумення і сяброўства народаў насамрэч заўсёды трымаюцца на добрым культурным супрацоўніцтве.

“Менавіта культура з’яўляецца падмуркам для пашырэння дыялогу і даверу, што ў сваю чаргу, безумоўна, спрыяе і ўсталяванню больш моцных эканамічных стасункаў, — сказаў міністр. — Сучасныя дзеячы культуры Беларусі і Расіі працягваюць замацаваную стагоддзямі традыцыю, цэняць узаемныя зносіны, адкрыты душой, маюць цвёрдае жаданне накіраваць свае плённыя намаганні на карысць духоўнага ўдасканалення нашых народаў. Адною з важных задач з’яўляецца развіццё агульнай культурнай прасторы Беларусі і Расіі, яе адаптацыя да выклікаў і ўмоў сучаснага свету”.

Асаблівае месца ў двухбаковым супрацоўніцтве займае захаванне памяці пра агульную гісторыю нашых народаў. Юрый Бондар спаслаўся на яскравы прыклад таму — мемарыяльны комплекс “Брэсцкая крэпасць-герой”, дзе ў 2018 — 2020 гадах былі ажыццёўлены капітальны рамонт аб’ектаў і створаны новыя музейныя экспазіцыі — “Летапіс Брэсцкай крэпасці”, “Абарона Усходняга форта”.

У чэрвені гэтага года прэзідэнтамі Беларусі і Расіі быў адкрыты Ржэўскі мемарыял. Пры ўдзеле сродкаў бюджэту Саюзнай дзяржавы таксама ствараюцца мемарыялы па лініі абароны ў гады Першай сусветнай вайны ў Сморгоні. “Гэта наша агульная гісторыя, а што тычыцца святой памятнай старонкі Вялікай Айчыннай вайны, то яна знаходзіць адлюстраванне ў шматлікіх сумесных беларуска-расійскіх праектах. Мы ніколі не рабілі паўзы ў гэтай працы, маем мноства ідэй, якія можна і трэба рэалізаваць”, — адзначыў міністр.

Не лішне будзе дадаць, што падчас VII Форума рэгіёнаў Беларусі і Расіі дэлегацыя сферы культуры на чале з міністрам культуры Юрыем Бондарам прыняла ўдзел у пасяджэнні секцыі “Подзвіг савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне — аснова выхавання патрыятызму і грамадзянскай адказнасці”.

“Стварэнне свету”: нанова і штодня

Пачатак кастрычніка адзначаны ў нашым Вялікім тэатры адразу некалькімі трыма падзеямі, няўлоўна звязанымі між сабой. 1 кастрычніка адбыўся 300-ты паказ балета “Стварэнне свету”, пастаўленага Валянцінам Елізар’евым у 1976-м і праз 43 гады адноўленага ў новай аўтарскай рэдакцыі. У гэты ж вечар прайшла прэзентацыя аднайменнага фотаальбома Аляксея Казнадзея, дзе занатавана падрыхтоўка і прэм’ера елізар’еўскай версіі 2019 года. У фазе працягваецца выстава да 90-годдзя з дня народзінаў мастака-пастаноўшчыка гэтага спектакля (і многіх-многіх іншых) Яўгена Лысіка. А 6 кастрычніка віншаванні з юбілеем будзе прымаць галоўны харэограф тэатра, народны артыст Беларусі Юрый Траян, які ў свой час быў першым Адамам. Тэатр пакажа пастаўлены ім балет “Анастасія”, а да пачатку прагляду юбіляр сустрэнецца з публікай.

Надзея БУНЦЭВІЧ

Фотаздымак з балета “Стварэнне свету”.

БОМ-БОМ, ПАГАРТАЕМ АЛЬБОМ

Перш чым ацаніць мастацкую важкасць альбома “Стварэнне свету”, давайце пераадолець яго фізічную вагу — як-нік, больш за дзвесце старонак, прычым квадратных, дзе трыста міліметраў з кожнага боку становяцца быццам сімвалічнай згадкай пра трохсоты спектакль. Але куды больш важным за ўнутрышнія знешнія параметры аказваецца ўнутранае змесціва — надзвычай змястоўнае.

Рыхтуючы выданне, фотамастак Аляксей Казнадзей, які сціпла называе сябе проста фатографам, зрабіў больш як 12 тысяч здымкаў. Але ж справа зноў-такі не ў колькасці. Гэта ўжо яго трэці альбом з серыі “Імгненні Валянціна Елізар’ева”: першым быў “Спартак”, што выйшаў тры гады таму, праз год пасля яго — “Рамза і Джульета”. У дзяцінстве Аляксей займаўся ў тэатральнай студыі, а рабіць здымкі ў нашым Вялікім тэатры пачаў, патрапіўшы неяк на Навагодні баль. З гэтага, можна сказаць, і ўзраслі далейшыя стасункі з балетным светам, што прывялі ў святая святых — на рэпетыцыі.

Відавочна, як ад кнігі да кнігі расце майстэрства і самога аўтара, якому апроч фотаналежачы ідэя, дызайн, вёрстка, і ўсіх, хто працаваў

над тэкстам. Бо цяперашняе выданне — гэта больш, чым альбом. Тут ёсць неверагодная літаратурная паэтыка, калі кожны з пастаноўчай каманды (і не толькі) высказваецца пра задуму — ёміста, дакладна, акцэнтуючы нейкае адно слова. Так выбудоваецца шэраг: спектакль-легенда, паветра, стварэнне свету (у самым шырокім сэнсе слоў, а не толькі як назва), хваляванне, чалавек, думка, любоў. Разглядаючы далейшыя старонкі, пачынаеш разумець, што ўсе гэтыя словы (і асабліва апошнія тры: чалавек-думка-любоў) аказваюцца вызначальнымі і для альбома, і для самога спектакля, і для ўсёй творчасці Валянціна Елізар’ева, бо канцэнтруюць у сабе самыя бадай істотныя рысы культуры і мастацтва.

Вока фотааб’ектыва засяроджваецца не толькі на балетмайстры і салістах. У поле зроку багата трапляе кардэбалет — і як агульная маса, і як асобныя індывідуальныя рысы таго ці іншага з артыстаў. Зняты нават працэс манцёркі сцэны, усталявання дэкарацыі — і так да канца спектакля з фінальнымі паклонамі: паводле паслядоўнасці сцэн балета, кожная з якіх становіцца новым раздзелам: ад “Халосу” да “Адраджэння” (вядома, адбіраць здымкі дапамагаў В.Елізар’еў). І гэта дае зусім не “партрэтны” работнікаў і ўсіх-усіх артыстаў (маўляў, а мяне таксама надрукавалі, хай і са спіны), а дадатковае разуменне спектакля. Невыпадкова

Ю. Траян у партыі Спартака ў аднайменным балете.

Ю. Траян у балете “Кармэн-сюіта”.

здымкі не падпісаны, як гэта бывае “паводле традыцыі”: нідзе не пазначаны ні іх назвы, ні імёны тых, хто патрапіў у кадр. Але гэта не “обезличивание” герояў: апошнія старонкі выдання ўтрымліваюць поўны пералік усіх занятых у балете складаў з маленькімі партрэтнымі выявамі салістаў, каб пры неабходнасці можна было “правесці ідэнтыфікацыю”. А галоўнае — нанова перажыць увесь спектакль (ці далучыцца да яго ўпершыню), але адразу — з мноствам філасофскіх, псіхалагічных, мастацкіх падрабязнасцяў, што яшчэ больш глыбока раскрываюць сэнс стварэння свету і зямнога быцця.

СВЯТЛО СУСВЕТУ

Я бачыла балет незлічоную колькасць разоў, пачынаючы з прэм’еры 1970-х. І “жыўцом”, прычым з розных ракурсаў, з рознымі складамі, і ў тэлеза-

пісах. Штотраз адкрывала ў ім штосьці новае. Але колькасць “маленькіх адкрыццяў”, зробленых праз альбом, папросту зашкальвае. Бо працэсуальнае, часовае мастацтва, дзе “усё цячэ, усё змяняецца”, паўстае ў спыненых імгненнях. І становіцца яшчэ больш “скульптурным”, бо дазваляе многія рэчы ўбачыць не адно франтальна, а з розных бакоў, літаральна “абыйсці вакол”, як скульптуру ў цэнтры музейнай залы. Невыпадкова так часта выкарыстоўваюцца люстэркавыя адбіткі: не таму, што балетная зала ўтрымлівае абавязковыя люстэркі, а з-за магчымасці ўбачыць іншы бок, часам супрацьлеглы па сэнсу. Да таго ж, увага аддадзена і асобным дэталю сцэнаграфіі, часам нябачным ці папросту незаўважным з залы, дзе мы імкнемся “ўхапіць” найперш сцэнічную дзею.

Ці ж не сімвалічна, што і 300-ты спектакль, і прэзентацыя фотаальбома адбыліся менавіта ў Дзень музыкі? Дадатковая нагода прасачыць сімфанізм не музыкі і харэаграфіі, пра што згадвалі многія даследчыкі, а яшчэ і жывапісу Я.Лысіка, калі вобразы з

КУЛЬТУРА

ШТОТДЫННЕВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдавецтва з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч; намеснік галоўнага рэдактара — Юрый КАРПЕНКА; адказны сакратар — Таццяна ПАШЭНЬКА; рэдактар аддзела: Яўген РАПІН; аглядальнік рэдакцыі: Зміцер ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАСІЛЕУСКІ, мастацкі рэдактар — Наталля ОВАД.
Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны аддзел: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.
Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісаў паведамляюць прозвішча, поўнаасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас.
Аўтарскія ружапісы не рэзюмуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© “Культура”, 2020. Наклад 3022. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.
Падысана ў друку 02.10.2020 у 18.00. Замова 3051.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку””.
220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

песня "Белая ластва" з рэпертуару Алёны Ланской, а насамрэч — з мюзікла Уладзіміра Кандрусевіча "Соф'я Гальшанская". Анёлы з трубамі "ў райскіх кушчах" — як на старых фрэсках, з даволі дарослымі тварамі. Яшчэ на адным з заднікаў — амаль фальклорнае аблічча змея. А "жырафа-алень" з рожкамі-галінкамі! Ці не пачатак новай казкі?

На адным з чорна-белых здымкаў, што зроблены са сцэны, — пражэктар успрымаецца сонцам. А цень ззаду артыста дазваляе нафантазіраваць што заўгодна — і найперш класічны стан "на ростанях", на скрыжаванні ўсіх дарог. Якую абраць? Ці рушыць іншай — да сонца?

Раптам зважаем трагічнасьць постаці Д'ябла, бо ён жа не толькі сімвал зла, але і, не забываемся, чалавек — як і ўсе астатнія героі. І разуме-ем, што псіхалагічныя праблемы яго самога (а значыць, і зла, што ён з сабой нясе) — з-за жудаснай адзіноты і няўмення яе пераадолець. Бо ягоныя паплекнікі — не проста хуліганы, а сляпяны ўхваліяльнікі, гатовыя выканаць любы самы абсурдны загад. Дадаецца грим (чытай, маска) — і з чалавека нараджаецца пачвар. А вочы застаюцца поўнымі страху і адчаю і крычаць аб трагедыі, што адбываецца не звонку, а ўнутры.

Кранальныя рукі, дапытлівыя вочы часам становяцца самастойнымі "персанажамі". Уся музычнасьць харэаграфіі — у двух здымках, змешчаных побач. Наш погляд слізгае злева направа — і рукі дырыжора Вячаслава Чарнухі-Воліча літаральна даюць імпульс балетнаму руху. Ногі кардэбалета, знятыя з пэўнага ракурсу, нагадваюць урбаністычны відарыс з ммарчасамі. А колькі розных выяваў крылаў, што нараджаюцца з рук ці ног? Іх прыкмеці фатограф — і перадаў сваё бачанне нам.

3 ЧАСОЎ АДАМА

Глядзіш альбом — і пачынаеш шкадаваць, што такая традыцыя як мага больш падрабязна і рознабакова фіксаваць імгненні рэпетыцый з'явілася толькі цяпер. Узнікае неадольнае жаданне знайсці машыну часу і перанесціся ў тую часу, калі ставілася першая елізар'еўская версія "Стварэння свету" і іншых балетаў. Колькі новага можна было б заўважыць!

6 кастрычніка, акурат у дзень свайго 70-годдзя (колькі-колькі — ды няўжо?), народны артыст Беларусі Юрый Траян, якому больш за "сорак з хвосцікам" не дазі, у Камернай зале тэатра будзе распавядаць пра сваё жыццё ў мастацтве. Як харэограф (а цяпер — галоўны балетмайстар тэатра), ён паставіў такія балеты, як "Крылы памяці", "Бахчысарайскі фантан", "Трыстан і Ізольда", "Вітаўт", "Анастасія" (нагадаю, менавіта гэты спектакль будзе паказаны пасля творчай сустрэчы). Як саліст выконваў усе вядучыя партыі тагачаснага рэпертуару. Тут і руская, еўрапейская класіка ("Лебядзінае возера", "Спячачы прыгажуня", "Раймонда", "Жызэль", "Сільфіда"). І беларускія балеты, у тым ліку "Пасля балю" Генрыха Вагнера, "Выбранніца" Яўгена Глебава. І шматлікія пастаноўкі Валянціна Елізар'ева, дзе Юрыю Траяну выпаў лёс станцаваць Хааз ў "Кармэн-сюіце", Ціля ў "Ціле Уленшпігелі", Спартака ў аднайменным балете, Прынца ў "Шчаўкунку", Пазэ ў "Карміне Буране", Рамэ ў "Рамэ і Джульеце", Спартака ў аднайменным балете.

Але для многіх прыхільнікаў артыста ён застаецца найперш Адамам у "Стварэнні свету". Дарэчы, шмат у чым на такое ўспрыняцце паўплываў не толькі колішні спектакль, але і шматлікія фотаздымкі, зробленыя самымі рознымі фатографамі і растыражываныя па газетах, часопісах, кнігах — усе тыя "спыненыя імгненні", што праз час абрастаюць новымі сэнсамі.

Архіўная памяць набывае моц

Дырэктар архіва Дзмітрый Яцэвіч.

3 нагоды Дня архівіста, які сёлета адзначаецца 4 кастрычніка, зноў звяртаемся да досведу і побыткаў супрацоўнікаў архіўнай справы. Гэтым разам аб поспехах і дасягненнях у гэтай галіне распавяло кіраўніцтва Нацыянальнага гістарычнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Антон РУДАК

Нацыянальны гістарычны архіў — адна з найбольш значных архіўных устаноў краіны. Ён быў утвораны ў 1938 годзе на базе Магілёўскага гістарычнага архіва як Цэнтральны гістарычны архіў БССР.

"Тут нельга не заўважыць сувязі з такім эпізодам айчыннай гісторыі, як меркаваны перанос сталіцы савецкай Беларусі з Мінска ў Магілёў, — распавядае дырэктар архіва **ДЗМІТРЫЙ ЯЦЭВІЧ**. — Такі крок планавалася, каб уратаваць сталіцу БССР ад ваеннай пагрозы з захаду — бо Мінск знаходзіўся занадта блізка ад мяжы з Польшчай. Аднак, ужо ў 1939 годзе межы рэспублікі значна пашырыліся ў выніку далучэння Заходняй Беларусі да СССР, і перанос сталіцы перастаў быць актуальным". Менавіта ў такіх варунках і быў пакладзены пачатак адной з вядучых архіўных устаноў Беларусі, а наперадзе яе чакалі яшчэ многія выпрабаванні, страты і набыткі — перадусім, падчас Вялікай Айчыннай вайны.

У паваянныя гады, у 1963 годзе архіў быў пераведзены з Магілёва ў Мінск. З набыццём Беларуссю незалежнасці адбывалася рэарганізацыя ўстаноў архіўнай галіны — на базе Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва БССР і былога Цэнтральнага партыйнага архіва Камуністычнай партыі Беларусі быў арганізаваны Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь, а ўжо з яго структуры ў 1995 годзе быў вылучаны комплекс дакументаў канца XIV — пачатку XX стагоддзяў і створаны Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі.

СКАРБНІЦА СТАРАЖЫТНАСЦІ

Фонды архіва змяшчаюць дакументы дарэвалюцыйнага перыяду — то бок, створаныя да 1917 года.

Найбольш унікальны комплекс дакументаў у архіве складаюць актавыя кнігі дзяржаўных устаноў перыяду Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай, якія ўтрымліваюць каштоўныя звесткі аб жыцці нашых продкаў у XV — XVIII стагоддзях. Вядома, працаваць з крыніцамі такога кшталту здольны далёка не кожны архівіст.

Перадусім, для гэтага патрэбныя навыкі палеаграфіі — гістарычнай дысцыпліны, якая вывучае асаблівасці знешняга выгляду старадаўніх кніг. Палеографы даследуюць эвалюцыю літар, шрыфтаў і почыркі, што дазваляе ім расчытваць гістарычныя першакрыніцы. Таксама для гэтага неабходнае веданне моваў, на якіх складзены гэтыя дакументы — старабеларускай, польскай, лацінскай. Нацыянальны гістарычны архіў — адзіны ў краіне, дзе існуе аддзел старажытных актаў, які акурат і займаецца апрацоўкай дакументаў такога кшталту.

Найстарэйшы дакумент, выяўлены ў архіве — прывілей князёў Карыятавічаў, датаваны 1391 годам. Адшуканы ён быў у 2001 годзе, прычым знаходзіўся гэты каштоўны артэфакт у фондзе, які ўтрымліваў дакументы больш позняга перыяду. Ён быў уключаны ў адну з судовых спраў часоў Расійскай імперыі, у якую трапіў, відавочна, як доказ аднаго з бакоў у спрэчцы за маёмасць — дзякуючы чаму і збырогся да нашага часу. Але трэба ўлічваць, што далёка не ўсе дакументы архіва вывучаныя да канца, таму наперадзе навукоўцаў могуць чакаць і яшчэ больш старадаўнія знаходкі.

СТРАТЫ І НАБЫТКІ

На вялікі жаль, комплекс старадаўніх дакументаў, што захоўваецца ў архіве і ў Беларусі наогул, панёс значныя страты ў выніку шматлікіх войнаў, якія пракаціліся па нашай зямлі за мінулыя стагоддзі. Значная колькасць дакументаў была страчана незваротна. Для параўнання — на момант стварэння архіва ў 1938 годзе, напярэдадні Другой сусветнай вайны, яго фонды налічвалі звыш трохсот васьмідзесяці тысяч адзінак захоўвання, з якіх пасля вайны былі вернутыя ў Беларусь толькі не больш за трыццаць восем тысяч. Цудам удалося вярнуць, напрыклад, вывезеныя акупацыйнымі ўладамі ў Рыгу актавыя кнігі часоў Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.

Ладная частка дакументаў загінула, знішчана ваеннымі разбурэннямі, з-за бомбаў і пажараў, прычым зніклі таксама і вопісы — таму сёння надзвычай цяжка меркаваць, які неацэнны скарб мы ў выніку згубілі. Тым не менш, пасля вайны ў архіў былі перададзены тыя фонды абласных архіваў, што ўтрымлівалі дарэвалюцыйныя дакументы, паступалі сюды таксама профільныя фонды з архіваў Масквы, Ленінграда, Кіева, Вільнюса, Рыгі — і, такім чынам, сёння архіў налічвае ўжо звыш мільёна адзінак захоўвання.

Працяг на стар. 4

Юрый Траян.

Музычныя экзерсісы на новым інструменце

У Міжнародны дзень музыкі, які адзначаўся 1 кастрычніка, творчы калектыў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў атрымаў у падарунак канцэртны раяль фірмы Steinway & Sons.

Падчас урачыстай прэзентацыі раяля з гэтай знамянальнай падзеяй студэнтаў і выкладчыкаў БДУКіМ павіншаваў міністр культуры Юрый Бондар. Ён адзначыў: "Гэта стала магчымым дзякуючы дзяржаўнай падтрымцы і рэалізацыі праекта па набыцці і рамонце музычных інструментаў, які быў ініцыяваны Кіраўніком дзяржавы".

Міністр падкрэсліў, што Беларусь багатая музычнай спадчынай, вядомая сваімі кампазітарамі і выканаўцамі. Музычныя навучальныя ўстановы, канцэртныя арганізацыі, творчыя калектывы

працуюць на ніве служэння музычнаму мастацтву, выхоўваюць музыкантаў, захоўваюць традыцыі і эксперыментуюць, укладваюць сваю душу ў творчасць і дораць слухачам свет гармоніі. Ён падзякаваў усім, хто мае дачыненне да музычнага мастацтва: тым, хто ўжо адбыўся прафесійна, і тым, каму яшчэ трэба будзе авалодаць музычным майстэрствам, а таксама пажадаў далейшага творчага развіцця.

Ва ўрачыстай прэзентацыі прынялі ўдзел выкладчыкі і студэнты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Карчэўская, генеральны дырэктар Беларускай дзяржаўнай філармоніі Аляксандр Нікіта і мастацкі кіраўнік Белдзяржфілармоніі заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Юрый Гільдзюк, які стаў першым, хто ў якасці выканаўцы дакрануўся да новага інструмента.

Архіўная памяць набывае моц

(Заканчэнне.
Пачатак на старонцы 3.)

АБМЕН КАШТОўНАЙ ІНФАРМАЦЫЯЙ

Між іншага, апынуліся пасля вайны ў Беларусі і некаторыя дакументы, якія не маюць непасрэднага дачынення да нашых земляў: напрыклад, актавыя кнігі з розных гарадоў Польшчы — Любліна, Мельніка, Бельска. Таксама выпадкова з’явіўся ў Беларусі і фонд сям’і знакамітага караля Яна III Сабескага. Па словах намесніка дырэктара архіва Дзяніса ЛІСЕЙЧЫКАВА, пасля падзелаў Рэчы Паспалітай гэтыя дакументы апынуліся ў Прусіі, а пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны былі вывезеныя з Тайнага архіва прускай культурнай спадчыны ў Берліне і трапілі ў Мінск. Польскія ж гісторыкі ажно да канца 1980-х гадоў лічылі гэты каштоўны архіў страчаным. Нарэшце, у 2015 годзе Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі заключыў дамову з музеем-палацам Яна Сабескага ў Вілянаве, што пад Варшавай. У рамках гэтага супрацоўніцтва цяпер адбываецца паступовая публікацыя дакументаў з фонду Сабескіх. У Польшчы ўжо пабачыў свет том, які ўтрымлівае ліставанне жонкі караля Марыі-Казіміры з сынамі.

Наогул жа, адным з галоўных накірункаў міжнароднага супрацоўніцтва з’яўляецца выяўленне ў замежных архівах збораў, якія датычацца гісторыі Беларусі. У выніку архіў імкнецца атрымаць у рамках абмену лічбавыя копіі такіх дакументаў. Так, ужо заключаны адпаведныя дамовы з архівамі ў Ніжнім Ноўгарадзе, Яраслаўлі, Цвяры, з Літоўскім гістарычным архівам. Каб зацікавіць калег да супрацоўніцтва, архівы абменьваюцца лічбавымі копіямі крыніц, знойдзеных у сваіх фондах. Так, НГАБ прапанаваў перадаць у Цвер і Яраслаўль копіі дакументаў тамтэйшых касцёлаў. Такім чынам, як бачым, сёння няважна, дзе знаходзіцца арыгінал таго ці іншага дакумента, бо вялікую ролю адыгрывае імкненне да супрацоўніцтва і жаданне зрабіць архіўную інфармацыю даступнай.

У ПОШУКАХ ПРОДКАЎ

Найбольшую зацікаўленасць у грамадзян зазвычай выклікаюць дакументы генеалагічнага характару.

Перадусім гэта метрычныя кнігі хрысціянскіх прыходаў, дзе фіксаваліся звесткі аб нараджэнні, смерці і заключэнні шлюбаў, інвентары магнацкіх уладанняў з пералікам іх жыхароў, а таксама звесткі рэвізій і перапісаў насельніцтва, якія праводзіліся ў часы знаходжання беларускіх земляў у складзе Расійскай імперыі. Тут можна знайсці

Архіўныя сховішчы, дзе месцяцца актавыя кнігі судовых устаноў Вялікага Княства Літоўскага.

генеалагічныя матэрыялы з колішніх Мінскай, Магілёўскай і Віцебскай губерняў, а таксама часткова з Віленскай — разам гэтыя адміністрацыйныя адзінкі ахоплівалі дзве траціны сучаснай тэрыторыі Беларусі. Матэрыялы ж, датычныя Гродзенскай губерні, куды ўваходзілі і часткі Брэстчыны, знаходзяцца ў Нацыянальным гістарычным архіве ў Гродна — але амаль усе дакументы з гэтых мясцін, якія паходзяць з часоў да ўваходжання беларускіх земляў у склад Расійскай імперыі, таксама перададзеныя ў Нацыянальны гістарычны архіў у Мінску. Завяршаецца таксама перадача ў архіў метрычных кніг і іншых дакументаў канфесійных устаноў канца XIX — пачатку XX стагоддзя, якія раней захоўваліся ў архівах органаў ЗАГС.

Архіў выконвае платныя паслугі па выкананні біяграфічных і генеалагічных запытаў, прадастаўляючы інфармацыю аб да-

Умовы захавання архіўных дакументаў у Магілёве ў 1936 годзе.

ЭЛЕКТРОННЫ ДОСТУП

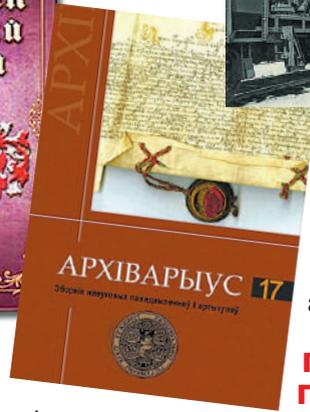
Зараз падыходзіць да завяршэння дзесяцігадовая праца над новым архіўным даведнікам, які будзе змяшчаць інфармацыю аб кожным фондзе і вопісе, што дазволіць даследчыкам зручнай арыентавацца ў справах архіва. Папярэдні даведнік такога кшталту быў выдадзены ажно ў 1974 годзе — выдо-

ма, з таго

Самы старажытны арыгінальны дакумент з фонду НГАБ.

тах жыцця, біяграфічных звестках тых ці іншых асобаў, а таксама выконваючы даследаванні па гісторыі сям’і — зазвычай за год удаецца апрацаваць каля дзевяноста запытаў такога кшталту. Трэба ўсведамляць, што асноўную частку дзейнасці супрацоўнікаў архіва складаюць усё ж пошукавая праца па планавых навуковых тэмах, па выкананні запытаў, якія паступаюць ад дзяржаўных устаноў. Тым не менш, план па выкананні біяграфічных запытаў, напрыклад, перавыконваецца ўдвая, дзякуючы працы аддзела інфармацыйна-пошукавых сістэм, які распрацоўвае базы звестак, што дазваляюць шукаць інфармацыю аб той ці іншай асобе па такіх крытэрыях, як прыналежнасць да населенага пункта, саслоўя і гэтак далей.

кументаў, якія часта сшытыя ў вялізныя кнігі, а таксама зважаць і на тое, як адаб’ецца сканаванне на іх стане і захаванасці. Тым не менш, найбольш запатрабаваныя дакументы ўжо алічбаваныя, а на сайце архіва сёлета ўлетку ўжо размешчаныя вопісы фондаў, што значна спрашчае пошук і доступ для карыстальнікаў.

ПЫТАННЕ — АДКАЗ

Штат архіва налічвае семдзясят сем чалавек з улікам абслугоўваючага персаналу, непасрэдна архіўных супрацоўнікаў — пяцьдзясят тры. Частка архівістаў не займаецца даследаваннем дакументаў, але, тым не менш, мае да іх непасрэднае дачыненне — перадусім гэта тычыцца аддзела забеспячэння захаванасці дакументаў і фондаў. Ёсць у штаце нават архівіст-рэстаўратар, забяспечаны ўсім неабходным абсталяваннем, якое дапамагае вяртаць да жыцця пашкоджаныя дакументы. А над адказамі на біяграфічныя і генеалагічныя запыты грамадзян, напрыклад, працуюць дванаццаць супрацоўнікаў.

Што тычыцца ўвагі карыстальнікаў — для параўнання, у пачатку 1990-х гадоў у чытальнай зале архіва штогод працавалі не больш за сотню наведвальнікаў. Сёлета чытальная зала пэўны час не працавала з увагі на эпідэміялагічную сітуацыю ў краіне, але, як можна меркаваць па выніках мінулага года, цяпер тут штогод налічваецца каля дзевяцісот карыстальнікаў, а колькасць наведванняў складае больш за дзесяць тысяч. То бок гэтыя паказчыкі выраслі амаль у дзесяць разоў. З увагі на такую запатрабаванасць, летась чытальная зала архіва была пашыраная амаль удвая — у ёй з’явіліся яшчэ чатырнаццаць дадатковых месцаў. Таксама ў межах дзяржаўнай праграмы “Архівы Беларусі” вядзецца пастаянная работа па паляпшэнні ўмоваў працы, удасканальваюцца сістэмы супрацьпажарнай і ахоўнай сігналізацыі, праводзіцца

Выданы архіва.

рамонтныя работы, сёлета было замененае ліфтавае абсталяванне.

ПЛЁН ГРУНТОўНАЙ ПРАЦЫ

Даследаванні архівістаў знаходзяць свой вынік у публікацыі дакументаў з фондаў устаноў. Адным з найбольш папулярных выданняў, своеасаблівай візітнай карткай архіва зрабіўся “Гербовнік беларускай шляхты”, першы том якога пабачыў свет у 2001 годзе, а сёлета з’явіўся ўжо сёмы. Калі паміж папярэднімі выпускамі бывалі паўзы па пяць — сем гадоў, то цяпер зазвычай новы том з’яўляецца праз год, а сёлета выйшлі ажно два тамы, і ўжо рыхтуецца чарговы, які ўтрымлівае інфармацыю аб шляхецкіх родах, чые прозвішчы пачынаюцца на літару К.

Таксама былі выпушчаныя архіўныя даведнікі па дакументах дзяржаўных, рэлігійных і грамадскіх устаноў Мінскай, Магілёўскай і Віцебскай губерняў перыяду Расійскай імперыі. Зборнікі дакументаў з’яўляліся да адпаведных угодкаў пачатку вайны 1812 года і Першай сусветнай, паўстання 1863 — 1864 гадоў. На працягу сямнаццаці гадоў таксама выдаецца зборнік навуковых паведамленняў і артыкулаў “Архіварыус”, які з’яўляецца раз на год. У супрацоўніцтве з музейнымі ўстановамі архівам ладзяцца і разнастайныя выставы, прычым іх матэрыялы можна пабачыць не толькі ў часовых экспазіцыях, але і на сайце niab.by. Найбліжэйшым часам архіў рыхтуе да выдання фотаальбом, прысвечаны Мінскай мужчынскай гімназіі — на прадстаўленых тут фотаздымках можна будзе пабачыць многіх гістарычных дзеячаў беларускай дзяржаўнасці.

Кіраўніцтва архіва адзначае, што, калі казаць пра навуковую і выдавецкую дзейнасць, з часу атрымання Беларуссю незалежнасці было, бадай, зроблена больш, чым за ўвесь савецкі перыяд гісторыі. Застаецца пажадаць архівістам і даследчыкам надалей захоўваць імпэт і настойлівасць у няпростых пошуках архіўных скарбаў.

У кожнага чалавека, калі толькі ён цалкам не пазбаўлены фантазіі, у галаве ёсць уласная мадэль рэчаіснасці. Пэўным чынным такой мадэлі можа з’яўляцца рэальная кропка на карце, якой надаецца містычны сэнс, якая ўвасабляе з вялікай літары Мару і выконвае ролю цэнтра Сусвету. Прыкладам можа служыць кампліментарная для яўрэяў усяго свету выслоўе: “Дзесяць мер прыгажосці дадзена свету: дзевяць дасталася Іерусаліму, адна — астатняму свету”. Яму больш за дзве тысячы гадоў. І гаворка, зразумела, не пра тое, што Іерусалім быў і застаецца далёкай перыферыяй адносна сусветных цэнтраў цывілізацыі, а пра тое, што географічная адлегласць ніяк не ўплывае на папулярнасць гэтай тэзы, на яе культуралагічны сэнс. Таму што Іерусалім — не для вока, а для душы. Такі “Іерусалім” ёсць, бадай, у кожнага чалавека.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

ры цэнтрам можа лічыцца якая заўгодна кропка.

КРОПКА НА ШАРЫ IMPRESSION

Для савецкіх людзей ролю “Іерусаліма” амаль восемдзясят гадоў выконвала Масква. Быў час, пра яе спявалі някепскія песні (“Дорогие мои москвичи”, “Подмосковные вечера” і гэтак далей), яна была сімвалам савецкай Атлантыды. Але ж гэта не перашкаджала і тады некаму адчуць позыў да іншых берагоў, бо карціла зазірнуць за жалезную заслоны. Гэты тып таленавіта ўвасоблены ў класічных творах Ільфа і Пятрова — Астап Бэндэр з ягонай марай пра Рыа-дэ-Жанэйра. І, канешне ж, чэмпіёнам свету ў “фантазіянай галіне”, якая тычыцца прывабных мясцін, ужо некалькі стагоддзяў з’яўляецца Парыж. Асабліва цягне туды людзей творчых прафесій. І гэта таксама адлюстравана ў савецкай класіцы: “Наверно я погиб: глаза закрою — вижу. Наверно, я погиб: робею, а потом куда мне до неё — она была в Париже, и я вчера узнал — не только в нём одном!”

Мяне ж са студэнцкіх часоў, калі я ўпершыню пабачыў фотаздымкі шэдэўраў Антонія Гаўдзі, цягнула ў Барселону. У горад, дзе каталонскі геній здзейсніў свае галоўныя практы. Відаць, калі б я пабачыў Барселону ў малодсці, я сёння быў бы ва ўсіх адносінах іншым чалавекам. Але наведваю горад сваёй мары зусім нядаўна, ужо маючы пэўны жыццёвы досвед і псіхалагічна ўкаранены ў беларускую зямлю. І вось вяртаюся я з тае цудоўнай вандроўкі, сыходжу з самалёта ў мінскім аэрапорце, дзе нас з жонкай сустракае сын, каб адвезці дадому, і выразна адчуваю: тут мая Барселона, мой Парыж, мой Іерусалім... У такія моманты адчуваеш, што Зямля насамрэч круглая — не плоская з геаметрычна вызначаным цэнтрам, як лічылі ў старажытнасці, а шар. А на ша-

Гэта пачуццё яшчэ больш выкрышталізавалася ў часе колішніх аўтавандроўкаў па заходняй частцы нашай краіны, уражанні ад якіх я дзяліўся з нашымі чытачамі. Не толькі сталічны Мінск можа быць увасабленнем Мары. Я мог бы паўнаўвартасна жыць і працаваць у Магілёве ці Гарадні. Думаю, мне было б утульна і ў Бабруйску, Салігорску і Паставах.

Згэтага, аднак, не вынікае, што ўсё навокал я мераю адной меркай.

Нядаўна, па дарозе ў Бялынічы, куды накіроўваўся з жонкай на Дзень пісьменства, мы зрабілі некалькі прыпынкаў на Міншчыне і Магілёўшчыне. І тут я насамрэч адчуў, што наша адносна невялікая краіна шматаблічная не толькі вонкава.

“Рыжская мяжа”, што ў 1920 годзе парэзала, як кажуць, па жывым наш край, прайшла не толькі па зямлі. Безумоўна, польская дзяржава была для беларусаў па трапным выразе пісьменніка Вячаслава Адамчыка “чужой бацькаўшчынай”, але на захадзе захаваліся прыватная ўласнасць, на якой узгадоўвалася пачуццё гаспадара і сумленнае стаўленне да працы. Захаваліся традыцыйная культура і мараль, маючыя ў аснове рэлігію. На ўсходзе праз панаванне балышавікоў гэтыя каштоўнасці ў значнай ступені былі страчаныя. Непараўняныя страты панесла матэрыяльная культура, з ідэалагічных меркаванняў былі бязлігасна знішчаны многія помнікі дойлідства.

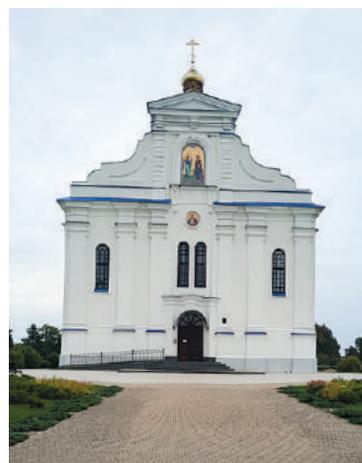
Але пры гэтым у Беларускай ССР не без цяжкасцяў і чалавечых ахвяр былі закладзены асновы моцнага прамысловага патэнцыялу, што ў сваю чаргу паспрыяла паскоранаму ператварэнню краю пераважна сялянскага і месчачковага ў сучасную ўрбанізаваную супольнасць.

КЛЯШТАР І МЕДЫЦЫНА

...Перш чым выправіцца ў дарогу звыкла патэ-

Манастырскі комплекс у Малых Лядах.

Касцёл у Чэрвені.

Беларусь шматаблічная

Перліна дойлідства ў Княжыцах.

лефанавалі нашаму прыяцелю Уладзіміру Цвірке, які Беларусь ведае як уласную хату, а мо нават і лепей. Ён і намаляваў нам маршрут.

Першы прыпынак — Смілавічы. Я тут бываў толькі аднойчы і фактычна Смілавічаў не бачыў, бо прыязджаў выключна дзеля Музея Хаіма Суціна пры мясцовай школе мастацтваў. Гэтым разам мы мелі мэтай пабачыць палац Манюшкаў-Ваньковічаў — дакладней тое, што ад яго засталася. Мяркуючы па здымках, змешчаныя ў Сеціве, засталася толькі адна вежа пасярод вялікага старасвецкага парку. Але і ў занябаным стане выглядае яна велічна.

Парк, на жаль, не захаваўся, не было нават і агароджы. Непасрэдна на тэрыторыі парку пабудаваны, мяркуючы па архітэктуры 60-х гадоў, сельскагаспадарчы тэхнікум (цяпер гэта аграр-

аздоба інтэр’ера галоўнага храма манастырскага комплексу. Гэта роспіс, зроблены напачатку 90-х, калі зачынены агрэсіўнымі атэістамі манастыр быў вернуты Царкве і ў ім аднавіліся богаслужэнні. Роспіс захоўвае стылістыку царкоўнага канона, іканапіснай умоўнасці. Але ёсць у ім элементы і адрэалістычнай карціны.

Жонка купіла ў царкоўным кіёску кнігу пра тое, як хрысціянская мараль спалучаецца з навукай і медыцынай у прыватнасці. Царкоўны служка зацікавіўся, хто мы і адкуль. Сам ён чалавек свецкі, у храме працуе паводле духоўнага паклікання. Ён раскажаў нам, як вера выратаўвае людзей. Вось і сын ягоны, які ў дзяцінстве ледзь не страціў зрок, сёння не толькі дзякуючы медыцыне, але, пэўна, і бацькоўскай малітве, і ўласнай веры ў сябе і Бога, спартсмен і былы пагранічнік.

Яшчэ служка распаўвае пра вядомых спартсменаў, з якімі асабіста знаёмы. Кажы, што яны пасля траўмаў, несумяшчальных са спартыўнай кар’ерай, намаганнем волі зноў вярталіся ў строй і бралі медалі на міжнародных спаборніцтвах. Бывалі яны і ў гэтым храме. На развітанне запрашае яшчэ завітаць у манастыр, калі будзе нагода ці проста будзем знаходзіцца недзе непаладку.

ЦАЛКАМ ЗРАЗУМЕЛА

Далей быў Чэрвень. Калісьці ў горадзе меўся касцёл, пабудаваны на мяжы XVIII — XIX стагоддзяў. Але, як коратка пішуць у такіх выпадках у энцыклапедыях, “не з’ярогся”. Новы касцёл — пабудаваны напачатку 2000-х. Даволі прыгожы будынак. З душой зроблена. Уражан-

не такое, што людзі, якія яго будавалі, усведамлялі, што робяць босскую справу. Але наватвор ён і ёсць наватвор.

Потым — Беразіно. Там і заначавалі. Цэнтральная плошча такая ж, як і ў большасці малых гарадоў. Перад тыпавым будынкам мясцовай улады абавязковы помнік Леніну — больш-менш арыгінальнай пластыкі. Тут жа на плошчы гасцініца і гандлёвы цэнтр. Мясцовай славуцісцю лічыцца палац Патоцкіх. Але пабачыўшы ў Сеціве, у якім ён стане, вырашылі не псаваць настрой і глядзець на заняпад не пайшлі. Прайшліся па цэнтры, пабачылі царкву, будаўніцтва касцёла і цэнтр хрысціян-евангелістаў. Усе плыні Хрысціянства прадстаўлены ў горадзе з насельніцтвам у 12 тысяч чалавек.

З раніцы паехалі ў Княжыцы. Гэта ўжо за Бялынічамі, бліжэй да Магілёва. Спачатку гэты пункт не планавалі, але згадаўшы рэкамендацыю Уладзіміра Цвірка, вырашылі ўсё ж такі з’ездзіць, і не пашкадавалі. Касцёл сярэдзіны XVIII стагоддзя. Велічны нават у паўразбураным стане. Мяркую, храму пашчасціла, што стаіць ён у вёсцы, а не ў горадзе, бо атрымаў больш шанцаў хоць неяк захавацца. Мясцовае насельніцтва часткова расцягла яго на цэглу. Але якасна будавалі продкі: стаіць усё ж такі храм! Цікава, што гаспадары дамоў, што пражываюць побач, як могуць упрыгожваюць тэрыторыю, прылеглаю да касцёла. Таксама даглядаюць і свае дамы, каб не сорамна было.

Сёння Беларусь — краіна, па еўрапейскіх мерках, немалая, а значыць, як і іншыя краіны, мае рэгіянальную шматаблічнасць, што цалкам зразумела.

Анатоль Алай:

“Кожны мой фільм — гэта экзамен на творчую сталасць”

Рэжысёра Анатоля АЛАЯ можна смела называць жывой легендай нашага беларускага кіно — дакументальнага кіно. На “Беларусьфільм” ён прыйшоў яшчэ 60 гадоў таму: асвятляльнік, апэратар, рэжысёр і сцэнарыст — такім быў шлях у прафесіі. На пачатку гэтага кастрычніка ў Анатоля Іванавіча і асабісты юбілей — 80 гадоў. Колькасць фільмаў, над якімі працаваў у розных якасцях, дык і сам ён не можа дакладна назваць — лік ідзе на сотні. Як рэжысёр зняў 25 стужак, многія з іх поўнаметражныя. І практычна кожную можна занесці ў залаты фонд айчыннай кінематаграфіі — адметныя героі, унікальныя гісторыі, непадробныя эмоцыі. Мноства ўзнагарод атрымалі фільмы, ушанаваны і іх аўтар — народны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў, лаўрэат многіх прэмій. Да юбілею рэжысёр і сам падрыхтаваўся — напісаў пра сябе эсэ, напісаў Слова для будучых пакаленняў дакументалістаў. Але ж і мы пагаворым з Анатолем Алаем — пра яго цяперашнія справы, пра яго даўнія і новыя фільмы.

Фота Віктара ЗАЙКОЎСКАГА

“Не плачце па мне...” 1988 г. Аляксандр Ісачоў на сваёй першай персанальнай выставе ў Рэчыцы.

Надзея КУДРЭЙКА

— Дакументальнае кіно апошнімі гадамі ў кінатэатрах не пабачыш — хіба што на фестывалях. Вы засталіся часамі, калі людзі яшчэ куплялі квіткі, каб паглядзець дакументальны фільм. Як зараз — ці ўдаецца вам працаваць трапляць да глядачоў?

— У мяне як у рэжысёра няма падстаў на нешта скардзіцца — шчыра дзякую за гэта тэлеканалу “Беларусь 3”, у праграме якога мае фільмы прысутнічаюць пастаянна. Хіба што мне б хацелася, каб паказалі і некаторыя іншыя мае стужкі, асабліва любімыя публікай. Напрыклад, карціну 2008 года “Пётр Конюх” пра нашага беларускага Шаліяпа — людзі глядзяць са слязамі на вачах. Хацелася б убачыць на тэлеэкране і

фільм “Адрывутыя”, які я здымаў у Канадзе і Германіі, — пра Героя Савецкага Саюза Уладзіміра Сапрыкіна, чалавека з дзіўным лёсам. Гэта камбат, які пад час вайны здзейсніў свой подзвіг ля вёскі Красная Слабада, што цяпер у Дубровенскім раёне Віцебшчыны, трапіў у палон, а потым усё жыццё жыў у Канадзе. Хацелася б, каб не забыўся фільм “Панцеляймон Панамарэнка” — пра нашага выдатнага партызанскага камандзіра і першага сакратара ЦК кампартыі Беларусі: вельмі цікавая карціна, вельмі вострая, бо я імкнуўся да таго, каб паказаць не толькі парадныя бакі сваіх герояў, але і іх памылкі.

— Асноўныя тэмы вашых фільмаў звязаныя з Другой сусветнай вайной, з лёсам людзей вайны, з ваеннапалоннымі. А чаму вас зацікавіў спявак Пётр Конюх?

— Лёс Пятра Конюха таксама звязаны з вайной — ён ваяваў з Гітлерам у Італіі ў складзе арміі Андэрса. Потым у Рыме скончыў акадэмію мастацтваў і стаў геніяльным спеваком, быў салістам сусветна славамага хору данскіх казакаў Сяргея Жарава. Жыў у Канадзе. А тут у Беларусі ў Стоўбцах у яго засталася сям’я, маленькія дзеці. І толькі праз многа-многа гадоў ужо дарослыя сын і дачка змаглі сустрэцца з бацькам, які прыехаў у Беларусь па турыстычнай візе, — было гэта ў 1975 годзе. Расповед дзяцей пра тую сустрэчу, які стаў асновай майго фільма, ніводнага глядача не пакідае абьякавым. Дачка Пятра Конюха мне прызналася: “Мы спачатку баяліся вам раскаваць гэтую гісторыю, таму што для нашай сям’і яна заўсёды была тайнай, мы пра яе асабліва нікому не гаварылі. І вось цяпер змаглі адкрыць вам тое, што ўсё жыццё насілі толькі глыбока ў душы”. Вельмі эмацыяны, вельмі кранальны атрымаўся фільм.

— Самая новая, апошняя па часе карціна — “Доктар Шуба”. Чым вас зацікавіла асоба гэтага чалавека, хірурга Аляксея Шубы?

— Мае бацькі да вайны скончылі Мінскі медыцынскі інстытут, вучыліся на адным курсе. І вось я раптоўна даведаўся, што

з імі ў той жа час там вучыўся і доктар Шуба, толькі на курс вышэй. А які лёс у гэтага легендарнага галоўнага ўрача 1-й клінічнай бальніцы Мінска! Камандзір партызанскай брыгады, Герой Сацыялістычнай Працы. Ён адначасова і кіраваў партызанскай групай, і лекаваў сваіх партызан, рабіў ім аперацыі. Некаторы час пры немцах у Старых Дарогах працаваў урачом, і яго як выдатнага хірурга клікалі ў Германію: аднак Аляксей Шуба застаўся верным сваёй Радзіме і сышоў да партызанаў. Пасля вайны зведаў рэпрэсіі, абвінавачванні ў здрадніцтве Радзіме, турму. І нават праз многа гадоў цярэў ад даносаў і ганенняў. Мяне вельмі зацікавіла гэтая гісторыя — як так? Гераічны чалавек, столькі заслуг перад людзьмі і Радзімай, аднаўляў пасля вайны медыцыну ў Мінску, галоўны ўрач самай моцнай на той час клінікі Беларусі, і такая здзека над ім! Ён жа і пакінуў свет нестарым, у 59 гадоў, перажыўшы пад час разбіральніцтваў з новымі даносамі некалькі інсультаў. Яго бараніў Машэраў, а то і невядома, як бы там было. Я лічыў абавязкам зняць гэтую карціну, бо мае бацькі ўрачы і вучыліся разам з Шубам.

— Мне падаецца, гісторыя доктара вас зацікавіла яшчэ і таму, што і ён па-

бываў у палоне — як і ваш бацька, які знік без вестак і сляды якога вы расшуквалі многа гадоў.

— Несумненна! Мне і года не было, як вайна пачалася. Пра бацьку было вядома, што разам з раненымі ён адступаў ад польскай мяжы ў бок Мінска, і, як мы потым высветлілі, апынуўся ў палоне. Я ўсё жыццё шукаў звесткі пра бацькавы лёс, і некалькі фільмаў зняў пра гэта — “Чорная дарога” і “Чорны крумкач”. Нават сама гісторыя майго пошуку трагічная — я, можна сказаць, 75 гадоў прысвяціў яму. Дзе б я ні быў, дзе б ні здымаў, у мэтанакіравана шукаў — паўсюль звяртаўся да журналістаў, паказваў фотаздымкі, расшукваў і на Калыме — бо думаў, што пасля палону бацька мог апынуцца там. Нічога не знайшоў. І вось гадоў пяць таму мяне запрасілі выступіць з расказам пра вайну і ваеннапалонных (а гэта ж асноўная тэма маіх фільмаў) у Нацыянальным архіве Беларусі, і там спыталіся пра бацьку — я сказаў, што ўсё жыццё яго шукаю, і што для іншых людзей я бацькаў знаходзіў, а для сябе — не. І на наступны дзень ранкам мне патэлефанаваў супрацоўнік архіва КДБ і сказаў, што на сайце “Саксонскія мемарыялы” ў Дрэздэне захоўваецца прозвішча ваеннапалоннага

Івана Аляксеевіча Алая 1918 года нараджэння з вёскі Усохі. Са здымачнай групай мы тэрмінова выехалі ў Дрэздэн для здымак “Чорнага крумкача”. І вось так — я аб’ездзіў увесь свет, а ўрэшце даведаўся, што інфармацыя была тут, у Беларусі, і сайт атрымаў яе з нашага мінскага архіва. Аказалася, што бацька трапіў у палон пад Стоўбцамі, быў вывезены на тэрыторыю Польшчы і знаходзіўся ў лагерах для ваеннапалонных у горадзе Дэмблін. Там былі страшэнныя ўмовы, палонных даводзілі да канібалізма. Бацька загінуў пры спробе збегчы ў кастрычніку 42-га года. Гэта ўсё, пра што атрымалася даведацца.

— Мы пагаварылі пра самы новы фільм 2019 года, а цяпер давайце згадаем самую першую вашу рэжысёрскую працу, вельмі гучную, і каштоўную дагэтуль — фільм 1988 года “Не плачце па мне...”

— На той час я быў яшчэ кінааператарам, няхай і вышэйшай катэгорыі. Але даўно імкнуўся стаць рэжысёрам і таму шукаў нейкую яскравую тэму для дэбюту — як кажуць, у рэжысуру трэба ўязджаць на белым кані. І вось адначасова ў газетах “Советская Белоруссия” і “Звезда” я чытаю нарыс Ігара Асінскага пра маладога мастака Аляксандра Ісацова з Рэчыцы: мяне яго гісто-

рыя моцна кранула. У свае 32 гады мастак намалюваў ужо каля 500 карцін, але з-за сюжэтаў афіцыйнае мастацтва, Саюз мастакоў не хацелі іх прымаць, і Ісачоў заставаўся практычна невядомым. А тады якраз у Рэчыцы адкрылася яго першая персанальная выстава. І з аўтарам артыкула Ігарам Асінскім мы паехалі ў Рэчыцу. На кінастудыі мне проста выдалі 300 метраў плёнкі — маўляў, паглядзім, што наздымаеш, і тады абмяркуем, ці даваць табе фільм. Як апэратар я стаяў за камерай, зняў і выставу, і карціны, і людзей, што прыйшлі на іх паглядзець, і — інтэрв'ю з самім мастаком Аляк-

сандрам Ісачовым. Мы вярнуліся ў Мінск, матэрыял на ўра быў прыняты мастацкім саветам. І тут прыйшла трагічная вестка, што Аляксандр Ісачоў раптоўна памёр.

— **Кадры вашага інтэрв'ю з ім проста ўнікальныя, як і кадры з той рэчывайкі выставы. Увогуле, фільм на той час быў сенсацыйнай. І што практычна неверагодна для дакументальнай стужкі — ён стаў касавым, людзі куплялі на яго білеты...**

— Бо які ж лёс у чалавека! Яго выключылі з мінскай школы-інтэрната для адораных дзяцей, так званага Парната, за тое, што ён пафарбаваў свае валасы хной. І вось хлоп-

чык зазіраў у вокны, каб пабачыць, як малююць яго нядарна аднакласнікі. І ўсё далейшае жыццё яму даводзілася даказваць, што ён чагосьці варты. Слава прыйшла ўжо пасля смерці, ён паспеў застаць толькі сваю першую персанальную выставу.

Прэм'ера фільма “Не плачце па мне...” была ў Мінску ў кінатэатры “Кастрычнік”. І сеанс быў платны, па білетах, поўная зала. Потым паказваўся і ў іншых кінатэатрах Мінска, ішоў у Маскве, у Ленінградзе. Гэта самы касавы беларускі дакументальны фільм. Больш за тое, мы да прэм'еры зрабілі 300 асобнікаў афіш — выкарысталі

там карціны Ісацова: і хоць многія не верылі ў гэтую ідэю, усе афішы прадаліся імгненна. Фільм на той час быў проста надзвычайнай вострыні, якой дакументальнае кіно ў Беларусі яшчэ не ведала — там і пра псіхічную клініку гаварылася, і пра многае іншае. Да таго ж самі карціны Аляксандра Ісацова вельмі воблілі.

— **Над якой ідэяй думаеце цяпер, над чым працуеце?**

— На студыі праца па многіх прычынах зараз практычна спыненая — і з-за фінансавай сітуацыі, і з-за каранавіруса. І я вырашыў заняцца сваім архівам — а ён у мяне вялізны, бо на працягу ўсяго жыцця я вёў падрабязнейшыя дзённікі.

А я ж на кінастудыі пачынаў яшчэ з таго, што ў якасці электрыка прабіваў там штробы, пракладаў электраправодку. У сэнсе — я пачынаў “Беларусьфільм” яшчэ з нуля, з будаўніцтва. У мяне сабралася надзвычай многа цікавага і ўнікальнага матэрыялу. І вось зараз — у супрацоўніцтве з маім пастаянным сааўтарам, сцэнарыстам Ігарам Асінскім — я лічу вельмі важным выдаць кнігу: яна ўжо рыхтуецца, там будзе недзе пад 800 старонак, будзе мноства фатаграфій, якіх больш нідзе не ўбачыш.

— **Да сваёй юбілейнай даты вы падрыхтавалі тэкст, які хочаце апублікаваць. З**

якой мэтай вы яго напісалі?

— Не хочацца рабіць акцэнт на маім узросце, але ж лічба такая паважная — 80 гадоў. Не ведаю, ці варта пра гэта казаць, але і дзве апэрацыі на сэрцы ўжо было. У любым выпадку, вынікі падводзяцца, і я падумаў, што павінны сесці і напісаць нейкае такое слова ад душы, напісаць людзям, нашчадкам. Падумаў, што павінны падзяліцца сваімі думкамі вопытнага, сталага кінематаграфіста — кінааператара, асвятляльніка, сцэнарыста, кінарэжысёра — з тымі маладымі, якія будуць далей працаваць у кіно. І яшчэ — за многае і многім я хацеў падзякаваць.

“Чорны крумкач” 2017 г. У цэнтры дакументацыі “Саксонскія мемарыялы”.

Аляксей Іванавіч Шуба, герой фільма “Доктар Шуба”.

“Пётр Конюх” 2008 г. Дачка Пятра Конюха з пласцінкай хору данскіх казакаў і фота бацькі.

“Пачну з галоўнага — гісторыю не трэба перапісваць, не трэба правіць. Выхоўваць людзей неабходна праўдай — такой, якая яна ёсць. У гэтым я цвёрда перакананы.”

Дзякую!

скончыў БДУ. Беларусь дала мне ўсё — адукацыю, цудоўную творчую прафесію, пра якую можна толькі марыць, права займацца любімай справай — ствараць фільмы. Гэта вялікае шчасце мець магчымасць рэалізаваць свае здольнасці і заявіць пра сябе, пакінуць свой след у гісторыі і мастацтва. Мне яна была дадзена, і я ёй скарыстаўся.

Спачатку я стаў кінааператарам, потым кінарэжысёрам. Як паказала жыццё — неблагім кінааператарам, неблагім кінарэжысёрам. Я ствараў фільмы-кінадакументы — іх больш за 200. Здымаў у розных краінах свету — Канадзе, Германіі, Швейцарыі, Польшчы, Расіі, Італіі, княстве Ліхтэнштэйн, здымаў у штольнях Калымы, Варкуты і Магадана. Здымачнай пляцоўкай для мяне стала ўся тэрыторыя былага СССР ад Брэста да Аляскі. Мае фільмы, як і лепшая ваенная проза — гэта “ўвекавечанне пакут і мужнасці”, мае фільмы — мой боль, леталіс маёй краіны. Іх героі абралі цяжкую прафесію — абараняць Радзіму. Я паставіў перад сабой не менш адказную і складаную задачу — ліквідацыю белых плям гісторыі: я рэабілітаваў абаронцаў Айчыны, герояў вайны, рэабілітаваў ваеннапалонных, што незаслужана пацяпелі за ўчынкі,

якія яны здзяйснялі не па сваёй волі, а па віне бяздарных военачальнікаў. Мне не сорамна за свае карціны — я не лакараваў жыццё, не згладжваў вострых вуглоў, заўсёды і ва ўсе часы паказваў чалавека працы і абаронцу Айчыны праўдзіва — такім, якім ён быў і ёсць. Расказваў пра найцяжэйшыя выпрабаванні, якія выпалі на долю маіх герояў і з якіх яны выходзілі з гонарам, не страціўшы чалавечай годнасці.

Выцягнуць героя з-пад напластаванняў прапагандысцкай ілжы і фальсіфікацыі гісторыі бывала нялёгка, няпроста, часам небяспечна для ўласнай кар’еры і нават жыцця. Але я ўпарта ішоў па гэтым цяжкім шляху, нікуды не збочваў і заўсёды дасягаў пастаўленых мэтай. І не шкадую пра гэта. Я сам абраў гэты шлях, па сваёй волі. Кожны фільм — гэта экзамен на грамадзянскую, палітычную і творчую сталасць. Гэта персанальная адказнасць перад народам, які даверыў мне гэтае права меркаваць пра чалавека і яго ўчынкі, выносіць яму, так бы мовіць, прысуд, і захапляцца яго подзвігам. І кожны раз, беручыся за новую працу, рэжысёр павінны па новай даказаць і творча пацвердзіць гэтае права. Я ганаруся тым, што мае фільмы, прынамсі большасць з іх, высока

ацэнены народам маёй краіны, і былі прызёрамі міжнародных творчых конкурсаў і кінафестывалаў. Мне вядома, што маёй творчасцю зацікавіўся і Галівуд — і гэта не напышлівыя словы, не піар.

Я ўдзячны нашай дзяржаве за дадзеную мне магчымасць тварыць, казаць з экрана праўду, ствараць фільмы-дакументы пра мой народ, весці яго гераічны кіналеталіс. За магчымасць дэманстраваць з экранаў тэлевізійных каналаў такія стужкі з вострымі сюжэтамі як “Не плачце па

адчуоць сэрцам Анатоля Алая. Ад імя ўсіх герояў сваіх дакументальных стужак — удзельнікаў вайны, франтавікоў з паламаным лёсам, загінулых за Радзіму, ад імя ўсіх забытых на палях бітваў герояў, занябаных, закапаных у шар зямны — я хацеў бы падзякаваць сваёй краіне, сваёй дзяржаве за прафесійную магчымасць казаць з экрана праўду, якой бы горкай яна ні была. Паўтаруся — гісторыю не трэба перапраўляць, не трэба перапісваць. Праўда павінна выхоўваць людзей.

Аляксандр Лукашэнка. Дзякую за гэтае рашэнне вызначыць пераможцам прэстыжнай прэміі беларускага кінарэжысёра-дакументаліста, дзякую за зроблены выбар. Такага ў гісторыі беларускага, ды і расійскага кіно яшчэ не было, гэта першы выпадак.

Я — беларус, і хачу жыць у сваёй краіне Беларусі, на маёй этнічнай Радзіме, якая пазначана межамі на карце свету. Ніхто і ніколі не мае права замахвацца на яе цэласнасць. У сваіх фільмах я буду ўзвядзіць тых людзей, якія не шкадавалі свайго жыцця дзеля яе выратавання, буду ўзвядзіць іх подзвігі, здзейснення ў імя яе квітнення і дабрабыту. Маё крэда — праўда і справядлівасць павінны быць у аснове ўсяго. Беларусы і надалей павінны мець магчымасць у сваёй краіне вольна жыць, працаваць, любіць, ствараць сем’і, гадаваць дзяцей. А таксама развівацца і ствараць асяроддзе, у якім з’явіцца свае Шэкспіры, Драйзеры, Гюго, Пушкіны, Айвазоўскія, Уцёсавы, Шульжэнкі, Кармэны, Пыр’евы і гэтак далей. Уз’яўлены, што так і будзе. Мы павінны вітаць высокаадукаваных, культурных, таленавітых асоб. Я за сапраўднае высокае мастацтва, за сумленную кінадакументалістыку і высокаразвітае грамадства, і я супраць халтуры і карумпаванай культуры.

Не хачу, каб мае словы рэдагаваліся — я заклікаю не саромецца пафасу, што ідзе ад сэрца і душы. Гэта мае думкі, і я хачу, каб пра іх ведалі ўсе нашы людзі.”

Тэлеканал “Беларусь 3” з 28 верасня праводзіць двухтыднёвы кінамарафон фільмаў Анатоля Алая. 4 кастрычніка у 13.45 можна будзе ўбачыць стужку “Доктар Шуба”, якая зусім нядаўна, у верасні атрымала “Бронзавага Віцязя” на міжнародным кінафестывале “Залаты Віцязь” у Севастопалі. Таксама ў тэлепраграме наступнага тыдня фільмы “Сталін і Геля”, “Чорны крумкач”, “Трафей сяржанта Багамолава”.

мне...”, “Чорная дарога”, “Адрынутыя”, “Сталін і Геля”, “Марынэска”, “Гастэла”, “Салдаты Італіі”, “Чырвоны д’ябал”, “Бумеранг”, “Панцеляймон Панамарэнка”, “Чорны крумкач”, “Доктар Шуба”, “Чарнобыльскі крыж” і іншыя. Мінуць гады і дзесяцігоддзі, адно пакаленне зменіцца іншым. А мае фільмы-дакументы — не прапагандысцкія вырабы, а сапраўдныя, чыстыя, праўдзівыя кінараспаведы пра людзей нашага няпростага часу — застаюцца ў леталісе. І людзі пабачаць іх маімі вачыма,

Не стану хаваць — я ганаруся тым, што быў у ліку кінематаграфістаў, ушанаваных за іх тытанічную працу і творчыя дасягненні адной з самых высокіх узнагарод — прэміяй Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі ў галіне літаратуры і мастацтва. І што шэсць тысяч глядачоў Віцебшчыны на “Славянскім базары ў Віцебску — 2020” сталі сведкамі гэтага ўрачыстага акта — уручэння прэміі ад імя Вышэйшага Дзяржаўнага савета Саюзнай дзяржавы, старшынёй якога з’яўляецца Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь

У Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры паставілі аперэту "Кароль вальса", дзе да любоўнай інтрыгі дадаецца тэма музычнага спаборніцтва і адданасці мастацтву, а над усім пануе музыка Ігана Штрауса-сына. Дык што, гэта лепей за канцэрт яго вальсаў-полек-маршаў?

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Тое, што ў рэпертуары тэатра пабодзела музыкі І. Штрауса, трэба толькі впаіць. Уласна кажучы, менавіта яна становіцца галоўнай дзеючай асобай спектакля — і менавіта дзеля яе ўзьходжання на каралеўскі трон і трэба было да гэтай аперэты зьявіцца Аркестр на чале з Мікалаем Макаравічам гучыць бездакорна. Спевакі і асабліва спявачкі годна дэманструюць свае фіярытуры. Вакал салістаў, узброеных гарнітурай, — без аніякай іроніі, на вышыні. Гледзчы насалоджваюцца цудоўнымі мелодыямі, знаёмымі і не. Дый воку ёсць за што зачэпацца, бо танцоўшчыкі вальсуюць удосталь: тут і звыклі бальны вальс, і класічны балетны з прыгожымі падтрымкамі-ўзлётамі (харэограф — Ніна Дз'ячэнка), і, у якасці танцавальнай "увяршоры", асучаснены лэндлер як дэмакратычны побыт прадмесьцяў (балетмайстар — Алена Дзмітрыева-Лаўрыновіч). Гэтае супрацьстаўленне "спаборніцтва" розных вальсаў можна было б і пашырыць, але і без таго ўсе, хто на сцэне і ў зале, ад-

Вальс на дылемы ды пуантах

чуваюць сябе венцамі (у сэнсе — жыхарамі Вены) з вянцамі на галовах. Сапраўды, ну чаго яшчэ трэба? Адкажам: тэатра, прычым пачынаючы з сюжэтнай лініі. Прызнацца, яна ёсць. Ды толькі такая, што лепей не было б. Так, пастаноўшчыкі зрабілі неверагодныя намаганні, каб "выруліць" на больш ці менш прыстойныя жарты — і гэта, за выключэннем аднаго-двух выпадкаў, атрымалася. Былі дапісаны, дзе патрабавалася, добрыя вершаваныя радкі, за што асобнае ўхваленне Сяргею Макараю. Дзякуючы рэжысёру Зінаідзе Вяржбішчай, у артыстаў з'явілася запаволенна-высакароднае маўленне, папраўдзе арыстакратычныя манеры — адпаведна выкішталёным капелюшышкам (мастак па касцюмах — Вікторыя Ця-Сен). Смех выклікае "актуалізаваная" пандэміяй згладка нядаўняй замежнай вандроўкі Віль-

разам з Людвігам (Анзор Алімірзоеў) яны складаюць закаханую сямейную пару. А ў другой — гераіня трагічна на баль, там невядома з чаго навіваецца "ўжам" і замест мудрай, адданай мужу жанчыны становіцца поўнай дурнічкай. Маўляў, адмоўнае дзеянне алкаголю? Тая ж непазядоўнасць — у дзеяннях кампазітара Густава Штайна (Арыём Хамічонок, Сяргей Суцько), спявачкі Эдзіт Флаван (Наталія Дзяменьева). Пераапрапананне Эльзы Вірт (Маргарыта Александровіч, у кастрычніку — дэбютантка Яўгенія Крохіна) ва ўяўную кітайку выглядае недарэчы. Больш урачыстым па выкарыстанай музыцы мог быць выхад Карла Вестфальскага (Антон Заянчоўскі, Уладзіслаў Даніловіч), менш пампезным — артыстаў каралеўскага балета. А галоўнае, музыка І. Штрауса — лёгкая, іскрыстая, скрозь прасякнутая святочным настрэем — ніяк не стасуецца ні з драматычным, відэаочна кальмануаўскім фіналам першай дзеі, ні з атмасферай конкурсу ў другой.

Можна знайсці свой шарм у сцэнаграфіі Ільі Падкапаева з яе рамантызаваным сіне-зільным відарысам, зусім

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

У гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва працуе выстава мастацкага тэкстылю. На ёй экспануюцца творы дачкі нашага мэтра і яе вучаніцы Хрысціны Высоцкай. Я памятаю спадарыню Маргарыту студэнткай, увогле ўвесь яе курс памятаю. Усе ў большай ці меншай ступені рэалізавалі сябе як мастакі. Кожнаму не сорамна азірнуцца на пройдзены шлях. Тады, у 70-я гады, табелен, на

гельма фон Мігэльшпрыца (Аляксандр Асіпец ці, у іншым складзе, Яўген Ермакоў), бо ягоны суразмоўца Міхась Ігансан (Дзяснін Нямноў) апраў прымае меры — распырквае навокал антысептык. Але ва ўсіх іншых выпадках героі дзейнічаюць акурат так, як у праслаўтых "мільных" серыялах: не ў адпаведнасці са сваімі псіхалагічнымі рысамі, эмацыйным станам, а паводле пэўных сітуацый, задзеленых сцэнарнымі "прыхаманямі". Таму логікі ў разгортванні палзей і асабліва ў развіцці характараў персанажаў — на жаль, аніякай. У першай сцэне мы бачым кілапатліваю, пішчотную Фрэдэрыку (Вікторыя Жанкава-Стрыганкова),

не цяжкавагавымі калонамі, зробленымі з лёгкай, прарыстай тканіны. Але блакітны графска-герцагскі пакой глядзіцца беднавата, і з-за гэтай маленькай дэталі не такой ужо прэстыжнай успрымаецца пасада прыворнага капел'майстра, на якую, паводле лібрэта, будзе прыняты пераможца конкурсу — аўтар лепшага вальса. Шкала, што гэта думка не была рэалізавана. А дылема між каханнем, памножаным на сямейныя абавязкі, і творчасцю, звязанай з музыкай кар'ерай, вырашылася аднабакова: адным тое — другім гэта, без магчымасці сумашчэння. Састарэлая дактрына? На фотаздымках сцэны з аперэты "Кароль вальса".

У Нацыянальным мастацкім музеі адбылася прэзентацыя альбома твораў Вітольда Бялыніцкага-Бірулі. Працу над выданнем ініцыяваў Нацыянальны мастацкі музей. Аўтар тэксту і складальнік — генеральны дырэктар НММ Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пракапоў. Фотаздымкі для выдання прадаставілі акрамя галоўнага мастацкага музея нашай краіны Магілёўскі абласны мастацкі музей імя Паўла Масленікава, Бялыніцкі раённы мастацкі музей імя Вітольда Бялыніцкага-Бірулі, а таксама музей Расійскай Федэрацыі — Дзяржаўная Траццякоўская галерэя і Цвярская абласная карцінная галерэя. Кніга выйшла з друку ў выдавецтве "Беларусь".

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Вітольд Каэтанавіч Бялыніцкі-Біруля — класік беларускага выяўленчага мастацтва, шанаваны таксама і ў Расіі. Нават пленэры ў ягоны гонар ладзіцца супольна двума дзяржавамі і робяцца з двух частак, каб мастакі маглі папрацаваць і ў Расіі, і ў Беларусі. І такім чынам прасякнута ідэяй, што мастацтва не мае меж, а культурніцкая спадчына яднае народы. Вітольд Бялыніцкі-Біруля

І традыцыя, і перспектыва

Фрагменты экспазіцыі.

якім спецыялізавалася Маргарыта, разглядаўся як нейкае падобенства станковай дэкаратыўнае, але і манументальнае. Да таго ж надзвычай важнае значэнне надавалася ідэалагічнаму чынінку. Яскравы прыклад такога мастацтва — табелены геніяльнага Аляксандра Кішчанкі, які, дарчы, умеў заставацца самім сабой у любых прапанаваных умовах абставінах. Уплыў гэтага творцы адчувала на сабе ўся студэнцкая моладзь, залейнічаная ў дэкаратыўна-прыкладным мастацтве. Не абмінула гэта хваля і Маргарыту студэнткай, увогле ўвесь яе курс памятаю. Усе ў большай ці меншай ступені рэалізавалі сябе як мастакі. Кожнаму не сорамна азірнуцца на пройдзены шлях. Тады, у 70-я гады, табелен, на

М.Шчамялёва "Пані трошкі ў гадах"

прайшла ў творчасці спадарыня Маргарыта, каб засяродзіцца на асабістым і суб'ектыўным. Выстава называецца "Надзея, любоў і вера". Гэта трыяда вызначальная ў хрысціянскім светаўспрыманні. Ды і паспаліты чалавек, не надта дасведчаны ў царкоўным

Х.Высоцкая "Саларыс"

каноне, усведамляе, наколькі важна мець у жыцці надзею, любоў і веру. Стыльова творы Маргарыты Шчамялёвай на гэтай вясце стае можна аднесці да негеаметрычнага абстрактнага жанру. Але толькі ўмоўна. Бо ў адрозненне, скажам, ад жывапісу, дзе патрэбнага эфекту можна дасягнуць некалькімі трапнымі мазкамі, каб зрабіць тое ж у табелене, трэба некалькі дзён карпатлівай працы на ткацкім станку.

Х.Высоцкая "Эдэм"

Іншая тэхналогія — адпаведна, і псіхалогія творчасці іншая. Гледзячы на сённяшнія творы спадарыні Маргарыты я думаю пра тое, што ў кожнага мастака, якому даводзілася доўга працаваць у фігураўна-жэлітавым сярэд (у далёлым выпадку, выткаць) нешта ні на што непадобнае. Інакш кажучы, выйці за кола звыклых рэалій. Той жа логікай, як мне падаецца, кіравалася і мастачка, робячы прадстаўлены ў экспазіцыі табелены. У якасці эпіграфу да выставы скарыстаны словы самой спадарыні Маргарыты: "Надзея дае нам сілу, вера — шлях, а любоў — жыццё". Трэба мець ґрунтоўны жыццёвы і творчы досвед, каб так сісла і трапна вызначыць сваё мастакоўскае крэда. Адносна спадарыні Маргарыты Хрысціны Высоцкай — малодзе пакаленне. Памятаю, што яшчэ калі Хрысціна была студэнткай, Маргарыта Шчамялёва прасіла мяне як крытыка звярнуць увагу на яе работы, высо-

Шляхціц беларускага жывапісу

сандр Пушкін слухна называў "равнодушной", абьякавай да чалавечых жарсцяў, а тым больш — да сацыяльных катаклізмаў. Гэта мы, людзі, спрабуем глядзець у яе як у лютэрка і бачыць у прыродных з'явах адбітак нашага душэўнага стану. Праўда, сёння пануе думка, што прырода жорстка рэагуе не толькі на варварскую распадарчую дзейнасць чалавека, у

што землятрус, ураганы здараюцца менавіта там, дзе ў грамадскай прасторы пануе агрэсія. Дык вось Бялыніцкі-Біруля ўсёй сваёй творчасцю, якая сутэнна ґрунтавалася на адвечных каштоўнасцях, незалежна ад зменлівай сацыяльнай кан'юнктуры, фактычна спадарчу мір і гармонію — на жаль,

у рэчаснасці недасягальныя. Менавіта так можна трактаваць ягоную жыццёвую філасофію і творчую канцэпцыю. У прыродзе мастак любіў памежныя станы. Калі ўжо не зіма, але яшчэ і не вясна; ужо не ноч, яшчэ не раніца. Ён пазбігаў ярчкі, кідкіх фарбаў, эфектных фактур. І, зласцна, гэта ішло ад разумення, што найбольш важныя з'явы выпяваюць у шпільні, і лёсавызначальныя працэсы не надта кідаюцца ў вочы. У альбоме сабраныя творы, якія даюць уяўленне і пра творчы метада майстра, стылістыку і выяўленчы прыярытэты. Ва ўступным артыкуле распадаецца пра жыццёвыя варты Бялыніцкага-Бірулі, што сфармавалі яго як асобу і творца. Бадай, упершыню акцэнтаваў увагу на ягоным сацыяльным паходжанні. Вітольд Каэтанавіч — беларускі шляхціц герба "Бялыня". Гэтая акалічнасць па-новаму асвятляе

пэўныя факты ягонай біяграфіі і чыніцца творчасці. Шляхетнасць — вось самае дакладнае вызначэнне ягонага мастацтва. Можна і сюжэтны жывапіс ён ігнараваў не толькі праз вялікую любоў да краўдыву — ні на што іншае ў ягоным сэрцы месца не заставалася, але і каб максімальна дыстанцыянавацца ад ідэалагі і рэалій "сацыялістычнага рэалізму". У карцінах Бялыніцкага-Бірулі прысутнічае Бог. Прычым, не толькі ў краўдывах з храмамі. Гэта не першае выданне прывесчанае творчасці Бялыніцкага-Бірулі. Але яно на сённяшні момант найбольш ґрунтоўнае. Я бы раіў яго не толькі мастакам і мастацтвазнаўцам, але і сацыёлагам. Бо фактычна гэта ілюстраваны даведнік па беларускім менталітэце — ґрунтоўным і ўчэпістым. А яшчэ — сціплым, таму што беларус суадносіць сябе з Богам. А перад Богам не вярта фарнабэрышча.

Аднойчы ў Зэльве мы правялі з калегам эксперымент: запыталіся ў маладзёнаў, людзей сярэдняга веку і зусім сівых жыхароў, дзе пахавана Ларыса Геніюш. Апытаных было больш за дзясятка. І літаральна кожны з ахвотай распавёў, дзе знайшла супакаенне неўтаймоўна беларускай паэтка. Амаль усе імкнуліся паказаць, дзе канкрэтна на гарадскіх могілках знайшла апошні спачын Ларыса Антонаўна. 9 жніўня ёй споўнілася б 110 гадоў.

Яўген РАГІН

“Як піць, як есць, як жыць”

І не было б, напэўна, згадкі пра Геніюш, калі б не ліст са Шчучынскага раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці. Вядучы металыст аддзела арганізацыйна-метадычнай работы Наталля Гардзейчык напісала пра народны паэтычны тэатр “Волат” Астрынскага Дома культуры і тэатральной творчасці. Вас таксама здзівіла назва ўстановы? Мясце здзівіла вельмі. Прынамсі аналагаў па рэспубліцы не прыгадаю. А тэатральная “спецыялізацыя” клуба тлумачыцца тым, што апрача “Волат” у структуры ўстановы — народны драматычны тэатр і ўзорная тэатральная студыя “Звычайны цуд”. Як тлумачыць Наталля Станіславаўна, у вёсцы ўсе — спрэс артысты. Хтосьці запягаецца, а Геніюш прычым. А дачыненне тут самае непасрэднае. “Волат” прэзентаваў літаратурна-музычную кампазіцыю “Скарбы матулінага куфра” паводле паэмы Ларысы Геніюш “Куфар”. Рэжысёр Ірына Шандроха. Акцыя прайшла ў рамках свята “Кнігафэст” у Гродне. Пра “Куфар” — гаворка асобная. Паэтка ўшаноўвае жаночае ткацкае рамяство. Але не толькі. У беларускім куфры павінна захоўвацца самае святое: мова, гісторыя, традыцыя. І не мёртвым грузам, а жывым гаючым скарбам. І маленькая цытата ад Ларысы Антонаўны: “Размаўляць па-беларуску — модна, Мовы маці, кажуць, не забыць. Для мяне гэта не модна, толькі родна — гэта так, як піць, як есць, як жыць”.

У кожнага народа свае скарбы. Не першы раз задаюся пытаннем: “Ці ёсць у нейкім абласным расійскім цэнтры бібліятэка імя Якуба Коласа ці Максіма Танка?” У Магілёве ёсць не толькі вуліца Міхаіла Лермантава, але і аднайменная бібліятэка — філіял № 4. Днямі тут абвешчаны агульнагарадскі конкурс творчых работ “Пісьмо Лермантаву”. Вучні 4 — 9 класаў агульнаадукацыйных школ абдумваюць, якой парады папрасіць у класіка, пра што яму распавесці і як выказаць падзяку за творчасць. Інфармацыю даслала загад-

чык інфармацыйна-сервіснага сектара бібліятэкі Настасся Заброцкая. А я зноў задумаўся, якое пытанне я задаў бы сёння Максіму Танку. Хутчэй за ўсё менавіта тое, якое гадоў 60 таму задала яму мая маці: “Чаму мова наша — у заняпадзе?”

Загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай цэнтральнай раённай бібліятэкі Тамара Круталевіч піша: “Наш вулічны праект “Чытай-дворык у Беразіно” завяршыў сёлетні сезон у верасні. Ладзіліся тут акцыі для дзяцей, падлеткаў, моладзі. Апошняе ў бягучым годзе мерапрыемства прысвячалася дабрыні. Для выставы падобралі аднаведныя кнігі, літаратурныя сюжэты ажыўіў тэатр аднаго акцёра.” Усё правільна: дабрыня той скарб, які ў куфры не павінен залежвацца.

Калісьці мая цётка Лена смялася: “Дакопкі — гэта беларуская свята”. Да крывавых мазалёў “святкаваў” калісьці і я. Тлумачу. Тады механічныя магчымасці бульбакапалкі былі вельмі абмежаваныя. Інакш кажучы, пэўная колькасць “другога

1 Народны ансамбль беларускай песні “Медуніца”.

2 Выступленне народна-паэтычнага тэатра “Волат”.

3 Тэматычны майстар-клас па вырабу лялек-нералучніч у аг.Бердаўка.

хлеба” заставалася ў зямлі. Выйсце тут было адзінае: рыдлёўку ў рукі — і на дакопкі. Аднак якасць тэхнікі падскочыла апошнім часам неймаверна, а дакопкі засталіся хіба што нагодай для развіцця творчай фантазіі работнікаў культуры. Да прыкладу, вось што пра гэта піша вядучы метадыст аддзела метадычнай работы Іўеўскага Цэнтра культуры і вольнага часу Ірына Капуста: “Аматару бульбы аб’яднала вясёлае свята дакопак у аграгарадку Эйгерды. Натуральна, галоўнай гераніяй свята стала бульба. У шэрагу арыгінальных мерапрыемстваў — дэгустацыя страў з бульбы, выстава клубняў, майстар-клас па запяванні бульбы на вогнішчы.” Згадаў і я свае бульбяныя вячэры пры

летнім вогнішчы, калі твары сяброў усё больш нагадвалі твары сыгтых, а таму радасных афрыканцаў. Але не бяды, сажа, кажуць — карысная для страўнікаў. Трошкі сумна ад іншага: помніка бульбе ў Беларусі няма па-ранейшаму. А вось на Украіне помнік салу ёсць.

Журавінавая ягада — таксама не абы-якая беларуская геранія, вартая ўвекавечвання ў помніку. Такімі помнікамі сталі шматлікія творчыя акцыі. У Свіслацкім раёне яна называецца “Журавіна-

вы рай” і ладзіцца ў аграгарадку Корнадзь. Тут можна і журавіны набыць, і песню пра іх паслухаць.

Аказваецца, “Хуткая дапамога” адсочвае не толькі стан нашага здароўя. У Ваўкавыскім раёне дзейнічае “Хуткая культдапамога”. Яна таксама дзейнічае эфектыўна. Днямі пабывала, да прыкладу, у вёсках Данілоўцы і Тупічаны. Перад жыхарамі аддаленых паселішчаў выступілі народны ансамбль беларускай песні “Медуніца” і салісты Ваўкавыскага раённага Цэнтра культуры. У іх рэпертуары — беларускія народныя песні.

У працяг гаворкі пра нацыянальныя скарбы. Конкурс прыпевачніц адбыўся ў Кальчунах, што на Ашмяншчыне. Тамтэйшыя метадысты так і напісалі: “Недаацаніць важнасць гумару — злачынства. Таму конкурс у Кальчунах, які называецца “Душа-прыпеўка”, ладзіцца ў трэці раз. Цяпер мясцовыя клубныя работнікі думваюць, як вясковы конкурс пераўтварыць у рэгіянальны фэст.

Самы час дастаць з куфра Старажытны Багач — адно з восеньскіх святаў, прымеркаванае да заканчэння збору ўраджаю. У аграгарадку Рупейкі (Ваўкавыскі раён) мясцовы Дом культуры прапанаваў праграму “Прыйшоў Багач — хавай рагач”. Сімвал Багача — лубок з жытам, у якім замацавана свечка. Лубок заносілі ў кожную хату, ушаноўвалі Бога за

традыцыі, меў жонку і чацвёрта дзяцей. Сёння ў сядзібе працягваюць ушаноўваць сям’ю. Многія, да прыкладу, ведаюць народны сямейны ансамбль Парфенчыкаў з Бердаўкі. Днямі сядзіба сустрэла і тыя сямейныя пары, якія адзначылі 10, 20, 30 і нават 50 гадоў сумеснага жыцця. Аматырскае аб’яднанне “Ойра” з Бердаўскага культурна-дасугавага цэнтра прадэманстравала абрад “Надзяванне вэлому”. Абдылося вытанчанае дэфіле ў вясельных сукенках мінулага стагоддзя”.

Святлана Чубрык, загадчык аддзела абслугоўвання і інфармацыі Навагрудскай раённай бібліятэкі распавяла пра тыдзень Еўрапейскай мабільнасці. Сярод чытачоў прапагандаваўся экалагічны ровар, пры дапамозе якога можна адолець інтэлектуальны маршрут “Кніга на ровары”. Маршрут гэты пралягае праз гістарычны цэнтр горада да забудовы новага мікра-раёна. Раварысты размаўлялі з патэнцыйнымі чытачамі, дарылі кнігі і буклеты пра культурныя слаўтасці Навагрудка.

Гродзенская вобласць святкуе 76-годдзе. З гэтай нагоды ў аграгарадку Трабы Іўеўскага раёна праведзена ўрачыстае мерапрыемства. Загадчык аддзела метадычнай работы Іўеўскага Цэнтра культуры і вольнага часу Лілія Кішкель распавядае, што ў маі мінулага года ў рэканструяваным будынку аграгарадка размесціліся клубная ўстанова, філіялы ДШМ і Іўеўскай райбібліятэкі. Сёлета культурны комплекс папоўніўся танцавальнай залай ды кавярней. Спонсарамі сталі Іўеўскі райвыканкам і адкрытае акцыянернае таварыства “Мітра”.

У Ціхавольскім (Свіслацкі раён) сельскім клубе-бібліятэцы прайшло свята лесніка. Канцэрт быў падрыхтаваны для супрацоўнікаў навакольных лясніцтваў.

Бібліяноч называлася “Часоў перапляценне”. Па словах загадчыка аддзела бібліятэчнага маркетынгу Слонімскай раённай бібліятэкі імя Якуба Коласа Наталлі Гурскай прайшло гэтае мерапрыемства ў Міжвёшскай сельскай бібліятэцы. Гаспадыня тут — Раіса Крывіцкая. А госцем стаў літаратуразнаўца, гісторык, перакладчык і журналіст Сяргей Чыгрын, які прэзентаваў кнігу Мікалая Арочкі.

Навіны адным радком. Ад метадыстаў Ашмяншчыны: у аграгарадку Наваескі адбылося Яблычын фэст.

У аграгарадку Ляшчанка (Шчучынскі раён) па традыцыі зладзілі абрад “Жаніцьба Коміна”.

Бераставіцкая раённая бібліятэка прыняла ўдзел у абласным конкурсе “Малая радзіма: імгненні гісторыі”, падрыхтавала альбом-фоталетапіс Першай сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў.

Матывацыя для творчасці

Упрыгожыць раённы цэнтр

Аэраграфіст Іван Піліпчык пакінуў у нашым горадзе: галубы на сцяне Палаца шлюбу, конь на краме “Белы конь”, кот на зоомагазіне, карабель на шматкватэрным доме па вуліцы Інжынернай, казачныя сюжэты на гульніявых пляцоўках і на сценах дзіцячых устаноў, копія гравюры шведскага дзеяча Олафа Магнуса “Беларускія скамарохі” на фасадзе Сморгонскага гістарычнага музея, выява Крэўскага замка на краме “Каласок”, старая базарная плошча Сморгоні на будынку пошты... — і гэта далёка не поўны пералік арт-аб’ектаў, якія малады аэраграфіст стварыў у Сморгоні цягам апошніх пяці гадоў. І ці тое яшчэ будзе?

Вельмі важны нюанс. Мы прызвычаліся, што маштабныя культурныя праекты на карысць грамадству падуладныя толькі маштабным творчым калектывам: клубам, бібліятэкам, музеям. Гэта так. Аднак няма правілаў без выключэнняў. Аўтарамі брэндавых акцый становяцца адзінкавыя асобы, неардынарныя і надзвычай адораныя. Сёння гаворка менавіта пра такога чалавека.

РАБІЦЬ ШТОСЬЦІ СВАІМІ РУКАМІ — АСАЛОДА

Па дыпламу Іван — настаўнік тэхнічнай працы і чарчэння. Пасля заканчэння Мінскага індустрыяльна-педагагічнага каледжа пяць гадоў адпрацаваў настаўнікам у Сольскай сярэдняй школе. Адначасова вучыўся на завочным аддзяленні Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта (на знакамітым мастацка-графічным факультэце). Потым уладкаваўся ў Сморгонскі Цэнтр твор-

часці дзяцей і моладзі, вёў гурток разьбы па дрэве. Дарэчы, сёлета, пасля невялікай паўзы, Іван вырашыў аднавіць сваю педагагічную дзейнасць, набірае групу дзяцей, будзе выкладаць асновы разьбы.

“У стагоддзе інтэнсіўнага развіцця інтэрнэту дзеці сталі баяцца нават дакрануцца да прылады, не кажучы пра тое, каб хоць што-небудзь зрабіць сваімі рукамі, — у голасе майстра адчуваецца шкадаванне. — Спадзяюся, я змагу хоць трохі дапамагчы дзецям развіць іх здольнасці”.

АЭРАГРАФІЯ — НЕ ПРСТА ХОБІ

Разам з тым Іван Піліпчык не мае намеру пакідаць сваю любімую аэраграфію, асновы якой стаў асвойваць дзесяць гадоў таму. У інтэрнэце вывучаў матэрыялы амерыканскіх калег па аэраграфіі, глядзеў відэа, перакладаў тэксты, інструменты замаўляў на замежных сайтах. У гаражы з таварышам сабраў першы кампрэсар.

Аэраграфія (“паветрапісанне”) — адна з тэхнік у выяўленчым мастацтве. У якасці інструмента для нанясення на паверхню фарбы майстар выкарыстоўвае аэрограф (“паветраны пэндзаль”) — невялікі пневматычны інструмент. Прылада мае памер шарыкавай ручкі. Яна ўжываецца для выканання тонкіх мастацкіх работ.

“Маляваць я любіў з дзяцінства і размалёўваць таксама, капіраў ў ход ішлі, — успамінае Іван. — А вось мастацкай школы за плячыма ў мяне няма. Калі вызначаўся з будучай прафесіяй, то разумеў: без тэарэтычнай і практычнай базы мне не

БЯРЫ — І РАБІ!

Але Іван — яскравы прыклад таго, што калі душа кажа: “Рабі!”, — то не шукай адгаворак. Бяры — і рабі!

Цяпер свае творы арт-мастак выстаўляе ў Instagram. Ад некаторых работ — вачэй не адарваць. Напрыклад, гітара з партрэтамі Озі Осбарна або конь на прычэпе. Іван размалёўвае запальніцы, кампутарныя мышкі, мабільныя тэлефоны, ноўтбукі, матацыклі, шлемы і самі матацыклы, ровары, кепкі, футбалкі і нават абутак, робіць інтэр’ерны роспіс... — дызайнерская жылка аэраграфіста працуе ў розных напрамках і на розных асновах.

Кухня арт-мастак аформлена ў афрыканскім стылі: чорная дама на ўсю сцяну, на другой — аб’ёмны трыпціх (у фармаце 3D, зусім не верыцца, што гэта не карціны, павешаныя на цвікі, а малюнак, створаны прама на сцяне). Старэнькі халадзільнік “Снайга” — увесь у нацыянальным арнаменце, які, як вядома, інтрыгуе незвычайнымі графічнымі ўласцівасцямі выяўленчага мастацтва народаў Афрыкі (за такую бытавую тэхніку калекцыянеры грошай не пашкадавалі б).

Удачы ў дзіцячай Іван таксама пастараўся. У яго адрас оды можна спяваць, убачыўшы толькі тыя казачныя сюжэты, якія ён стварыў на дзіцячых гульніявых пляцоўках інтэр’ерах

дашкільных устаноў. У многіх сморгонскіх садках ёсць “куткі Івана Піліпчыка”.

ВАРЫЯЦЫІ КАХАННЯ І ЛЮБОВІ

На Палацы шлюбаў, акрамя галубоў, аэраграфіст стварыў яшчэ адзін арт-аб’ект — слова “каханне” напісана на розных мовах свету.

“Мне падабаецца працаваць з трафарэтамі. Гэта патрабуе ўвагі, дакладнасці і канцэнтрацыі, займае шмат часу, бо спачатку трэба падрыхтаваць трафарэт, выразаць яго, — распавядае пра тонкасці сваёй працы арт-мастак. — Некаторыя думаюць, што працэс стварэння гравюры “Рыначная плошча ў Сморгоні” больш працаёмкі, чым графічная праца “Каханне” на сцяне Палаца шлюбаў. Але гэта не так. Так, “рыначная плошча” — больш мастацкая, аб’ёмная (65 квадратных метраў), але сіл і часу я на яе патраціў менш. Затое людзі, дасведчаныя ў пытаннях арт-мастактва, выказалі шмат кампліmentaў у адрас працы “Каханне”. Мне прыемна, што мяне падтрымліваюць сталічныя майстры, творамі якіх я шчыра захапляўся і натхняўся.

Так, раней быў больш няўпэўненым, пастаянна сумняваўся: ці так я раблю? З часам у мяне выпрацаваўся ўласны пункт гледжання, але гэта не значыць, што я перастаў прыслухоўвацца да людзей. Калі чую ў свой адрас крытыку абгрунтаваную, канструктыўную, па справе, то гэтаму чалавеку я бясконца ўдзячны. А яшчэ ўдзячны людзям за добрыя словы ў мой адрас, бо гэта моцная матывацыя да творчасці”.

Галіна АНТОНАВА
Сморгонь
Фота з архіва
Івана ПІЛІПЧЫКА

варта ісці ва ўстаноў, дзе трэба здаваць малюнак”.

У 2017 годзе ў Беларусі святкавалася 500-годдзе беларускага кнігадрукавання, падмурак якога заклаў наш зямляк, палачанін, асветнік, медык, дыпламат, пісьменнік Францішак Скарына. З гэтай нагоды нават уздымалася пытанне аб наданні ганаровага імя Скарыны Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнаму Аэрапорту. Ініцыятыва гэтая, на жаль, пакуль засталася не ажыццёўленай.

Але наперадзе чарговая круглая гадавіна. У 1522 годзе ў Вільні выйшла “Малая Падарожная кніжыца”, першая ў ВКЛ друкаваная кніга, якая таксама была справай працалюбных рук Францішка Скарыны. Думаю, што чытачы пагодзяцца, што надшоў час ізноў вярнуцца да планаў 2017 года. Тым больш, што ёсць для гэтага і нагода — неўзабаве Нацыянальная бібліятэка споўніцца 100 гадоў! І, вядома, залатыя літары на фасадзе бібліятэкі маглі б арганічна спалучыцца з велічным помнікам нашаму першадрукару, які заклікае мінакоў не праходзіць, а заходзіць у бібліятэку.

Ну, а пакуль “К” раскажа чытачам аб новым выданні, прысвечаным Скарыне, якое сёлета выйшла ў выдавецтве “Беларуская навука” — “Францыск Скарына ў дакументах і сведчаннях”. І зробім мы гэта ў форме інтэрв’ю з галоўным укладальнікам кнігі, вядучым навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі, спадаром Алесем Жлуткам.

Зміцер ЮРКЕВІЧ /
Фота аўтара

“Францыск Скарына ў дакументах і сведчаннях”

Калі так можна сказаць, у Францішка Скарыны і спадара Алеся Жлуткі вельмі даўняе знаёмства. Яшчэ будучы аспірантам Акадэміі навук БССР, а гэта быў канец 1980-х, спадар Жлутка быў запрошаны вучоным-рупіліцам Віктарам Дарашкевічам, каб расчытаць і перакласці лацінамоўныя дакументы, датычныя жыцця Скарыны. І вось цяпер, праз больш як сорак гадоў, спадар Жлутка сам стаў каардынатарам калектыву навукоўцаў, якія вырашылі перавыдаць ужо вядомыя дакументы і дадаць да іх тыя, якія былі выяўлены пасля 1988 года.

Кніга, як сказана самімі аўтарамі, “адрасуецца спецыялістам у галіне гісторыі і іншых гуманітарных навук, а таксама ўсім, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі, лёсам і творчасцю вялікага Палачаніна”. І вельмі шкада, што такая важная праца выйшла накладам усяго 250 асобнікаў і ўжо фактычна стала “бібліяграфічнай рэдкасцю”. Але час даць слова спадару Жлутку.

— Спадар Алесь, чаму менавіта Скарына? Падаецца, яго імя вядома кожнаму беларусу, і ўвагай даследчыкаў, як быццам бы, ён не быў абыйдзены. Чым вас так зацікавіла яго постаць?

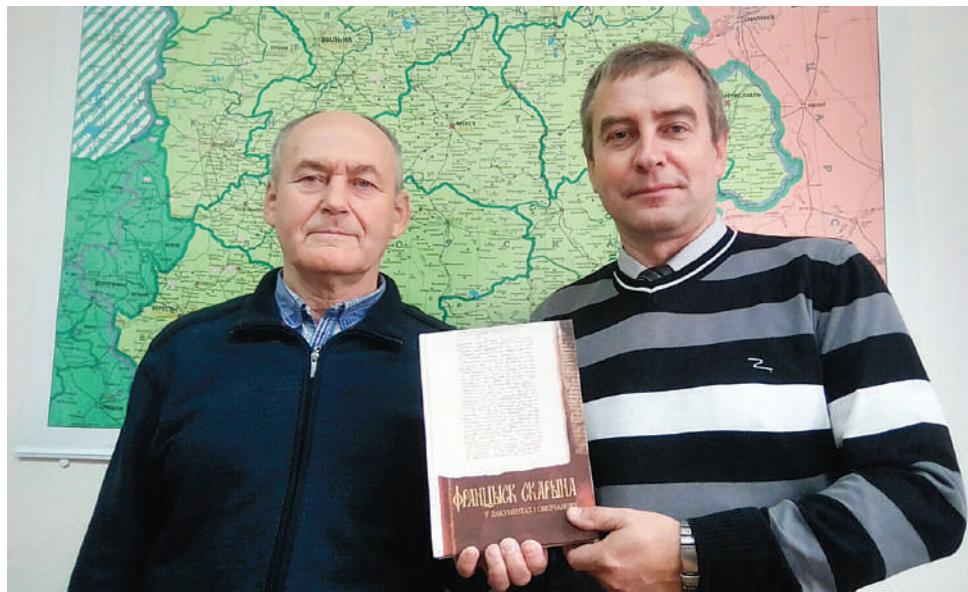
— Сапраўды, сама постаць Францішка Скарыны і яго дзейнасць здавён прывабліваюць увагу даследчыкаў не толькі ў Беларусі, але і ва ўсім свеце. Напісаны сотні кніг і тысячы артыкулаў. Тым не менш, у ягонаў біяграфіі застаецца яшчэ шмат невядомага і загадкавага. Нявызначаныя дакладныя даты і месцы яго нараджэння і смерці. Ёсць прагалы ў ягоным жыццёпісе, напрыклад, паміж момантам атрымання ступені бакаляўра вызвалены навук у Кракаўскім універсітэце ў 1506 годзе і прамоцыяй на

доктара медыцыны ў Падуі ў 1512-м; паміж падуанскім дактаратам і пачаткам друку кніг Бібліі ў Празе ў 1517 годзе; паміж зняволеннем у познанскай вязніцы ў 1532-м, вызваленнем з яе і смерцю каля 1552 года ды іншае.

Мы не ведаем таксама, як і дзе праходзіла яго дзяцінства: у Полацку ці ў Вільні? Дзе ён атрымаў пачатковую адукацыю? Дзе атрымаў ступень магістра вызвалены навук (бо ў Падуі ён прыбыў ужо з гэтым тытулам)? Чаму ў пратаколах Падуанскай біскупскай курыі, дзе ён атрымліваў знакі годнасці доктара медыцыны, ён названы сакратаром дацкага караля? З якімі выдатнымі асобамі свайго часу ён кантактаваў і быў знаёмы? Імкненне хоць часткова запоўніць лакуны ў жыццёвым шляху першадрукара і паспрабаваць адказаць на гэтыя ды іншыя пытанні, якія ён паставіў перад намі, і паслужылі штуршком да нашай працы. Дарэчы, у працы бралі ўдзел супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі: Алесь Доўнар, Алесь Жлутка і беларускія даследчыкі, якія цяпер жывуць і працуюць у Чэхіі: Павел Котаў і Сяргей Кнырэвіч.

— На сённяшні дзень выяўлены адносна невялікі корпус дакументаў, прама ці ўскосна датычных і самога Скарыны, і яго сям’і. Колькі новых крыніц вы, як галоўны ўкладальнік, уводзіце ў гэтай кнізе ў навуковы ўжытак, і што гэта за дакументы?

— У зборнік “Францыск Скарына ў дакументах і сведчаннях” увайшло 85 дакументаў і наратыўных сведчанняў, датычных Скарыны і ягонай сям’і. Сюды трапілі ўжо публікаваныя ў зборніку пад рэдакцыяй Віктара Дарашкевіча (“Францыск Скарына,

Укладальнікі выдання — Алесь Жлутка і Алесь Доўнар.

Зборнік дакументаў і матэрыялаў. Мінск, 1988 г.”) матэрыялы, а таксама 33 новыя, выяўленыя пасля 1988 года.

У нашай кнізе ўсе тэксты публікуюцца паводле новых археаграфічных патрабаванняў, забяспечаныя адпаведным навуковым апаратам і падрабязнымі каментарыямі. З новых матэрыялаў у кнігу ўключаныя сярод іншага: запіс з дзённіка папскага цырымонімайстра Парыса Грасі, дакумент, які дазваляе адкінуць ранейшую версію пра другое імя Скарыны “Георгій”, наратыўныя сведчання Парацэляса пра падарожжа ў Літву-Беларусь і паразу ў Вільні ад мясцовых дактароў медыцыны, чатыры дакументы сына Скарыны Сымона (Сімяёна), два з якіх аўтографы, дакументы і сведчання пра сустрэчу доктара медыцыны Францішка, які прыбыў з Польшчы з Марцінам Лютэрам, два дакументы на старабеларускай мове з 1603 і 1605 гадоў (пры супастаўленні з ранейшымі матэрыяламі яны дазваляюць уключыць у лік блізкіх родзічаў Скарыны Еску Скарыну, які мог быць пляменнікам

альбо сынам Францішка Скарыны).

— Ці удалося Вам зрабіць “прачыны адкрыцці”, ці ўсё ж гэта толькі ўдакладненні некаторых вядомых фактаў?

— Запіс у дзённіку папскага цырымонімайстра Парыса Грасі 6 жніўня 1512 года пра дацкую дэлегацыю да папы Юлія II на V Латэранскі сабор дазваляе зрабіць выснову пра сувязь з гэтай місіяй Францішка Скарыны, які 9 лістапада ў Падуі выступае пад тытулам сакратара дацкага караля, і яго магчымым навучанні ў Капенгагенскім універсітэце паміж 1506 і 1512 гадамі. У 1995 годзе

чуткі ўдалося пацвердзіць ці абвергнуць?

— Выяўлены намі ў выданні 1564 года Ёгана Аўрыфабра, першага выдаўца лістоў і іншых твораў Лютэра, тэкст пра прыезд у Вігэнберг з Польшчы доктара медыцыны Францішка, які нібыта шукаў магчымасці выдаць Біблію на сямі мовах, дазваляе з большым даверам аднесціся да гіпотэзы Барталамея Капітэра, які атажасляў гэтага Францішка з доктарам медыцыны Францішкам Скарынам з Полацка. Дадатковыя аргументы на карысць таго атажаслення можа даць супастаўленне тэкста

цэнтральнай і ўсходняй Еўропе, у тым ліку быў у Літве-Беларусі ды пацярпеў паразу ў дыскусіі з медыкамі ў Вільні. У гэты ж перыяд у Вільні знаходзіўся і Скарына, які ў 1523 і 1526 гадах дакументальна засведчаны як лекар Віленскага біскупа Яна. Вакол біскупа Яна тады гуртавалася кола выдатных навукоўцаў і літаратараў, медыкаў. Наўрад ці Скарына мог прапусціць нагоду паўдзельнічаць у дыспуце з Парацэлясам.

— Падкажыце, калі ласка, што на сённяшні дзень вядома навукоўцам пра продаў, сваякоў і нашчадкаў

славуэта друкера? Ці ўдалося выявіць нешта новае?

— Ідэнтыфікаваны яшчэ адзін блізкі родзіч Скарыны, полацкі радца Еска Скарына, які можа быць пляменнікам альбо сынам першадрукара. Больш поўную інфармацыю маем цяпер пра сына Скарыны Сымона (Сімяёна).

— А ці ўдалося пры адкрыцці дзверы таямніцы, дзе ж быў пахаваны Скарына і ці ёсць хоць адзін шанец знайсці месца яго апошняга спачыну?

— Вядомы беларускі вучоны, прафесар Адам Мальдзіс выказаў здагадку, што апошнія гады свайго жыцця Францішак Скарына мог правесці ля свайго сына Сымона (Сімяёна), які жыў у Інджыхувым Градцы ў Чэхіі. Даследаванні ў чэшскіх архівах, у тым ліку абласным архіве ў Тршэбані, дзе добра захаваліся дакументы з XVI стагоддзя, могуць, на маю думку, істотным чынам дапамагчы ў пошуках месца пахавання Скарыны.

— Ці з’явіліся за час, які прайшоў ад выхаду кнігі, новыя дакументы і сведчання? І ці плануецца выданне, якое б занялося раскрыццём таямніц радаводу Скарыны?

— Паколькі кніга выйшла сёлета, то звастак пра новыя знаходкі пакуль не з’яўлялася. Але ў ёй зададзеныя кірункі пошукаў і будзем спадзявацца, што ў перспектыве мы можам стаць сведкамі новых адкрыццяў. Кароткія звесткі па радаводзе Скарыны, заснаваныя на апублікаваных дакументах, змешчаныя ў каментарыях да нашага выдання. Удакладніць і пашырыць гэты радавод цяпер — новая задача для даследчыкаў, перад усім для спецыялістаў у галіне генеалогіі.

Ажэшка ці Арэшка?

Толькі-толькі ў Ляхавіцкім раёне, што на Брэсчыне, адбыліся III “Флер’яноўскія чытанні”, прымеркаваныя да 179-годдзя з дня нараджэння Элізы Ажэшка. І тут жа прыйшла яшчэ адна навіна, якая таксама датычылася нашай славутай пісьменніцы.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

24 верасня ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася прэзентацыя 103-га тома з серыі “Беларускі кнігазбор”, які сумесна падрыхтавалі выдавецкі дом “Беларуская навука” і Нацыянальная акадэмія навук. У яго ўвайшлі: раман “Над Нёманам” і цыкл навел “Gloria Victis” Элізы Ажэшкі.

Хацелася б спадзявацца, што імя і творчасць “Каралевы жывога слова” (так Элізу Ажэшка назвала вядомая літаратуразнаўца Валянціна Гапава), калі-небудзь будзе па-сапраўднаму ацэнены. Бо, як заўважыла спадарыня Гапава: “...творы пісьменніцы маюць асаблі-

ваю значнасць для беларускага чытача. Лепшая частка яе творчай спадчыны прысвечана беларускаму народу. Гэта многія апавяданні, аповесці “Нізіны”, “Дзюрдзі” (у расійскіх перакладах “Ведьма”), “Хам”, раман “Над Нёманам”, а таксама фальклорна-этнаграфічныя нарысы “Людзі і кветкі над Нёманам” і іншыя”.

Радкі гэтыя я ўзяў з прадмовы да першага “кнігазбораўскага” выдання некаторых твораў пісьменніцы (апавесці, апавяданні, нарысы), якое выйшла дваццаць гадоў таму. На вялікі жаль, з-за пэўных абмежаванняў, самыя важныя творы Элізы Ажэшка, раман “Над Нёманам” у той том не ўвайшоў. Толькі ў 2003 годзе выдавецтва “Мастацкая літаратура” надрукавала раман “Над Нёманам” у пера-

З прэзентацыі рамана “Над Нёманам”

Эліза Арэшка-Ажэшка, 1905 г.

Аўтар перакладу Анатоль Бутэвіч.

кладзе Анатоля Бутэвіча, пісьменніка, перакладчыка, першага міністра культуры і друку незалежнай Беларусі.

У імпрэзе, якую вяла загадчык навукова-асветніцкага аддзела музея Эліна Свірыдовіч, бралі ўдзел: аўтар перакладу рамана “Над Нёманам” на беларускую мову Анатоль Бутэвіч, галоўны рэдактар серыі “Беларускі кнігазбор” Кас-

тэў Цвірка, старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі, дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Міхаіл Рыбакоў, галоўны рэдактар часопіса “Малодосць”, даследчыца жыцця і творчасці Элізы Ажэшка Святлана Воцінава, рэдактар кнігі “Над Нёманам” выдавецкага дома “Беларуская навука” Аксана Насуханова, заснавальнік Арт-суполкі імя Тадэвуша Рэйтана, гісторык-архівіст Зміцер Юркевіч і інш.

Госці імпрэзы даведлі-

ся пра цікавыя акалічнасці з’яўлення на свет беларускага перакладу рамана “Над Нёманам”. Як было адзначана, яшчэ ў 1995 годзе рэдактар серыі “БК” Кастусь Цвірка падказаў Анатоліу Бутэвічу звярнуць асаблівую ўвагу на гэты раман. Нямала цікавага прагучала таксама пра жыццёвы лёс і творчасць пісьменніцы.

Асабліва трэба сказаць, што магчыма ўпершыню ўвага грамадскасці была звернута на форму прозвішча пісьменніцы. Бо зараз актыўна ўжываецца паланізаваны варыянт “Ажэшка”. Але так у беларускім друку было не заўсёды. Наш класік Францішак Багушэвіч, без якога беларуская літаратура дакладна не была б такой, якой мы яе ведаем сёння, з удзячнасцю прысвяціў сваёй сяброўцы спадарыне Элізе верш “Яснавельможнай пані Арэшчысе”. І не проста прысвяціў, але чытаў яго ў яе прысутнасці на адной з імпрэз.

Вядомая беларуская паэтэса, родам з Наваградчыны, Данута Бічэль-Загнептава таксама выкарыстала беларускі варыянт прозвіш-

ча пісьменніцы ў вершы “Арэшка”. Яна цікава аб’яграла “перафарматаванне” пісьменніцы Францішкам Багушэвічам з польскіх літаратурных рэек на беларускія. Бо вядома, што менавіта спадарыня Эліза натхніла пісаць Багушэвіча па-беларуску, бо па-польску ў яго выходзіла не надта добра: “*Варшаўскі свет не раскрасіў Арэшку — Якой зямлі была яна дачка. Так рызькоўна стала на сумежку. На градку пасадзіла Бурачка.*” (Мацей Бурачок — псеўданім Францішка Багушэвіча — рэд.).

Варта падкрэсліць, што беларускія гісторыкі свядома ўзялі курс на пазбаўленне беларускіх прозвішчаў паланізмаў. Прынамсі, у “Гербоўніку беларускай шляхты”, які ўжо шмат гадоў выдае Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, паланізаванай форме прозвішча шляхецкага роду “Ажэшка”, вернуты першапачатковы беларускі варыянт “Арэшка”. Іншымі словамі, падставы для дыскусіі ёсць.

Напрыканцы імпрэзы адбылася аўтограф-сесія, і кожны жадаючы змог пакінуць сабе асобнік выдання з подпісамі тых, дзякуючы каму раман “Над Нёманам” сёлета пабачыў свет.

Што ж датычыцца радаводу пісьменніцы, “К” абавязкова прысвечыць яму апапаведную ўвагу. Але крыху пазней.

2020 год вельмі багаты на знамянальныя даты для Ляхавіцкага раёна — 150 гадоў назад скончылася будаўніцтва Флер’яноўскай сядзібы. 80 гадоў, як ўтварыўся сам раён, 75 гадоў з таго моманту, як гасцінна расчыніла свае дзверы Ляхавіцкая цэнтральная раённая бібліятэка імя Янкі Купалы.

Скарбы Флер’яноўскай сядзібы

Трэба адзначыць, што напачатку дваццатага стагоддзя Флер’яноўская сядзіба была адным з асяродкаў культурных зносін. Тут арганізаваліся літаратурныя чытанні, дзе таленавітыя госці чыталі свае творы, спяваў хор, выступалі вядомыя музыканты.

Аднавіць гэтую традыцыю правядзення літаратурных вечароў вырашылі ў 2016 годзе. Па ініцыятыве Ляхавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы і аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі ў Год культуры адбыліся першыя “Флер’яноўскія чытанні”. Яны былі прымеркаваныя да 175-годдзя з дня нараджэння Элізы Ажэшкі. З той пары і прынята праводзіць чытанні раз у два гады.

Літаратурны фестываль “Флер’яноўскія чытанні” калісьці гасцінна віталі і запрашалі на імпрэзу Тадэвуш Бохвіч і Эліза Ажэшка. Увогуле тут, дзе так утульна раскінуў галіны Ажэшкінскі дуб, лёсам было наканавана стаць памятным месцам, якое здолелі зберагчы, удыхнуць у яго другое жыццё Ларыса Паўлаўна і Генрых Міхайлавіч Трацякі. Яны круглы год сустракаюць апантаных турыстаў, як ніхто, у падрабязнасцях раскажваюць пра колішніх гаспадароў і гісторыю маёнтка.

Ансамблі “Берагіня” (Дараўскі СДК) і “Жытніца” (Ураджайніцкі СДК).

Гэтым разам вядучыя свята зачыталі прывітальны ліст дырэктара Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь Сяргея Квачана. Ён адзначыў, што “Флер’яноўскія чытанні” сведчаць, што Ляхавіцкая раённая цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма, як і іншыя падобныя бібліятэчныя ўстановы, сёння з’яўляюцца цэнтрам адраджэння нацыянальнай памяці і культуры. А яшчэ Прэзідэнцкая бібліятэка перадала ў фонд Ляхавіцкай ЦБС дыск “Перыядычныя выданні з фонду Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь”, які ўключае часопісы на рускай, французскай, польскай мовах перыяду да 1917 года. Копіі друкаваных выданняў былі перададзены Генрыху Трацяку для далейшага фарміра-

вання бібліятэкі, якую заклаў Тадэвуш Бохвіч.

Віталі на імправізаванай сцэне і гісторыка і даследчыка заснавальніка арт-суполкі Тадэвуша Рэйтана Зміцера Юркевіча, які нямаюць ролю для захавання беларускай гістарычнай спадчыны.

І пасення Ляхавіччына — з’яўляецца скарбніцай талентаў, якія ў сваім штодзённым клопаце не забываюць пра сваю малую радзіму, працуюць-жывуць з цёплымі ўспамінамі да роднага мястэчка. Падчас фестываля гарманічна гучалі вершы нашага земляка, ураджэнца вёскі Яцкаўшчына, — Івана Ждановіча, які сёння працуе рэдактарам газеты “Голас Радзімы”. “Я вярнуўся дамоў у расквечаным маі...” — так

сакавіта і пяшчотна разляцеліся радкі верша ў выкананні Міхася Стрыжова. І хоць Іван Ждановіч не змог прыехаць на сустрэчу, перадаў усім прысутным свае прывітанні і віншаванні з 80-годдзем раёна і, безумоўна, з чарговымі “Флер’яноўскімі чытаннямі”. Пранікнёна гучала: “... Годная будучыня наша — гэта заўсёды руплівая праца, настойлівае трыманне найперш душэўнай раўнавагі ў неспакойным свеце. Гэта імкненне ствараць — а не разбураць, збіраць камяні — а не раскідваць іх, шукаць паразумення з сабой і са светам — а не вінаватых у нашых праблемах”.

Сяброў у фестываль заўсёды многа. І сёлета з радасцю падарылі сваю творчасць слухачам удзельнікі клуба “Літаратурная правінцыя” з Луні-

неччыны. Сярод гасцей былі і прадстаўнікі ДУК “Баранавіцкая раённая цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма” разам з пісьменнікамі свайго раёна.

З прывітальным словам выступіў Вадзім Віталевіч Жылко, журналіст, літаратар, краязнавец, гісторык і пісьменнік.

Не абыйшлося і без літаратурных узнагарод. Лепшыя з лепшых у розных намінацыях падымаліся на сцэну атрымаць віншаванні і ўзнагароды за перамогу ў конкурсе “Словеснасць”. Тэма самая родная і блізкая — слова пра Радзіму.

Дырэктар Ляхавіцкай ЦБС Вольга Пляшчэвіч шчыра дзякавала за актыўнасць, за тое, што незалежна ад формы, змест твораў канкурсантаў ад першага да апошняга радка прасякнуты любоўю да месца, дзе ўсё дорага сэрцу.

“Экспрэс”, “Берагіня”, “Жытніца” — нашы творчыя калектывы — сваё паэтычнае слова абрамілі ў музычны кантэкст і, як заўжды, здзівілі прысутных.

На “Флер’яноўскіх чытаннях” былі і фотазоны, і выставы, і смачная беларуская кухня, і Instagram-рамачка, — ўсяго хапала, каб прывесці з сустрэчы добрыя ўспаміны. Бібліятэчны бульвар ад ляхавіцкіх, баранавіцкіх, лунінецкіх калег не раз прымушаў прайсціся і засяродзіць сваю ўвагу на той, ці іншай падзеі.

А “Адкрыты мікрафон” стаў пляцоўкай для кожнага, хто пажадаў заявіць пра сябе і сваю творчасць.

Святлана КУХТА, метадыст Ляхавіцкай цэнтральнай бібліятэкі імя Я.Купалы
Фота Сяргея ВАРАНОВІЧА “Ляхавіцкі веснік”

(Працяг. Пачатак у №№ 12 — 18, 20 — 26, 28, 29, 31, 33, 39)

“Вярнуўшыся” ў Вялікае Княства Літоўскае, якое гасцінна сустрэла рэпатрыянта, Станіслаў Манюшка (дзед кампазітара), імпэтна ўзяўся будаваць сваё жыццё. На першым этапе дапамагалі сваякі, якія займалі пэўныя дзяржаўныя пасады і мелі нешараговае месца ў павятовай вертыкалі. А далей, з дапамогай сваяка Францішка Оштарпа, таксама “ўцекача” з Падляшша, прыйшлі часы “драць лыка, пакуль дзярэцца”. Тым яны паспяхова і займаліся, стварыўшы патаемную суполку, якую можна жартоўна назваць трэст “Манюшка, Оштарп і Ко”. І трэст гэты, у адрозненне ад таго, які апісаў О. Генры, не лопнуў. Размежаваўшыся з сябрам і падзяліўшы здабычу на роўныя паловы, Станіслаў Манюшка, будучы ўжо ў паважных гадах, ажаніўся. Абранніцай вайсковага суддзі, век якога пераваліў за пяцьдзясят гадоў, стала прадстаўніца такога ж старога, як Манюшкі, беларускага шляхецкага роду — Ева з Вайніловічаў.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

АД КУРГАНОЎ ДА КАПЛІЦ

Надшоў час трошкі распавесці пра род бабулі Станіслава Манюшкі (кампазітара). Дзякуючы знаходцы ў архіве тастамента Антона Вайніловіча, наваградскага ротмістра, мне ўдалося ўстанавіць імя таго “таямнічага ротмістра, пра якога ўсе пісалі”, але ніхто яго на ўласныя вочы не бачыў. А разам з тым, няблага было і падсвятліць гісторыю гэтай галіны роду, пра якую не згадвалі і самі Вайніловічы, і гербоўнікі. Бо Антон меў толькі аднаго сына, якога пасля заўчаснай смерці бацькі аддалі “ў ксяндзы”. Таму яму не прыйшлося, як іншым прадстаўнікам роду, даводзіць сваё шляхецтва, бегаючы па “присутственным местам” з тэчкай старых родавых прывілеяў. Адначасова не давялося біцца за спадчыну са сваякамі, бо пасля смерці бацькі засталіся ў асноўным пазыкі. Таму і пісаў раней узгаданы Генрык Жавускі, што жонка Станіслава Манюшкі была з добрага, але немажлага роду.

Неабходна даць слова і апошняму прадстаўніку роду Вайніловічаў — Эдварду. Таму самаму, які ў гонар сваіх памерлых дзетак Сымона і Алены пабудаваў Чырвоны касцёл у Менску.

У прадмове да апублікаваных успамінаў Эдварда Вайніловіча ёсць такія радкі: “Род наш, — піша Вайніловіч у сваім тастаментце, — ні перад кім шляхта былога Наваградскага ваяводства капіла сваё багацце з крошак з развілаўскага стала і з закладнікаў выйшла ў гаспадары, мы не адзінай пядзі зямлі ад іх не ўзялі...”

...Вайніловічы не прыйшлі ні з Усходу, ні з Захаду — яны карэнныя, мясцовыя, костка ад косткі, кроў ад крыві таго народа, які некалі хаваў сваіх продкаў у гэтых курганах (сёння на вясковых могілках) і родную беларускую зямлю сахой паша”.

ад іншых “з каранёў ліцьвінаў-беларусаў”, якія выракаліся свайго.

ЗАГАДВАЮ ПАХАВАЦЬ МЯНЕ Ў...

Згадак пра Антона Вайніловіча мною было знойдзена нямала. Але да завяршэння працы яшчэ даляка. Пакуль можна сказаць пра яго вось што. Паступова ўздымаўся па сацыяльных сходах. Ведаў тых-сіх асобаў, якія працавалі на Слуцкай персіярні Маджарскіх (род, з якога паходзіць маці кампазітара — рэд.). Верагодна, не вылучаўся “кулацкім” падыходам да жыцця, бо ўсе сямейныя скарбы былі разладзены ў заклад — зброя, рэчы, каштоўнасці. Нездзе ў 1762 годзе Вайніловіч ажаніўся з прадстаўніцай старога роду са Слуцкіны — Ганнай з Бжазоўскіх (Беразоўскіх). Цікава, што родны брат Ганны ксёндз Мікалай Бжазоўскі праз 23 гады павянчае дачку Вайніловічаў — Еву і Станіслава Манюшку.

Акрамя Евы і згаданага вышэй сына, якога звалі Ян (стаў ксяндзом-дамініканінам — рэд.), была яшчэ адна дачка. Марыяне, як і брату, не далі шанца жыць жыццём звычайнага чалавека. Па-беднасці яе проста аддалі мінскім бенедыктынкам. І праз пэўны час яна стала іх прэарэсай. Пахавалі Клатэльду (яе імя ў ордэне — рэд.) з Вайніловічаў на мінскіх Кальварыйскіх могілках. І, нягледзячы на выпрабаванні гэтых могілак на трываласць, металічны крыж з табліцай, дзе ў скароце апісаны ейны жыццёвы шлях, захаваўся. А побач з ёй пазней пахавалі і яе сваякоў Маджарскіх і Крушынскіх. Будзеце на Кальварыі, не прамініце завітаць да яе. Бо не так шмат ужо месцаў засталася ў Беларусі, дзе можна сімвалічна аддаць даніну пашаны Станіславу Манюшку, пахаванаму на чужыне, у Варшаве. А самога Антона пахавалі ў Глуску.

ДЗЕСЯЦЬ З ШАСНАЦАЦІ

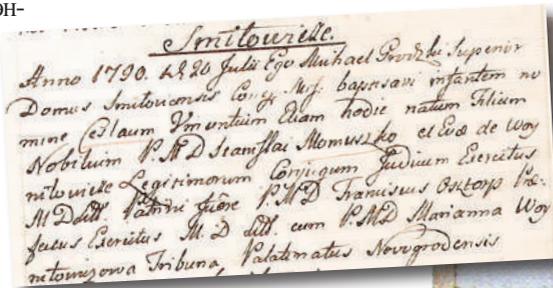
Паколькі Станіслаў Манюшка даволі доўгі час жыў самотна, то па шлюбе ён, магчыма, вырашыў, што час парваць са старымі звычкамі

Сям'я Станіслава і Евы Манюшкаў (мал. Чэслава Манюшкі).

Таямніцы Манюшкаў

Частка XIX

Метрыка хросту Чэслава Манюшкі (фота з архіва аўтара).

наспеў. За няпоўныя дваццаць гадоў, лічачы ад 1786 да 1805 года, у сям'і судзіліся шаснаццаць дзетак (!). Праўда, толькі дзесьці з іх дасягнулі паўналецця.

Зробім кароткі агляд жыцця кожнага з іх, але асабліва засяродзімся на лёсе Чэслава Манюшкі, бацькі кампазітара. І пачнем з дачок.

Ганна, якую ахрысцілі 3 лютага 1792 года, пайшла замуж за Яна Расудоўскага. Марыя, хрост якой адбыўся 26 сакавіка 1794 года, стала жонкай Вінцэнта Корсака. Ахрышчаная 18 верасня 1797 года Міхаліна ашчаслівіла Эдварда Ваньковіча. Менавіта іх унукам будзе згаданы вышэй Эдвард Вайніловіч. Клатэльда, якую хрысцілі 25 ліпеня 1800 года ў тым самым Смілавіцкім касцёле, дзе і астатніх дзетак Манюшак, стала жонкай Людвіка Ельскага. А па яго смерці пабралася другім шлюбом з братам Людвікам — Міхалам.

Што ж тычыцца сыноў, то іх лёс склаўся па-рознаму. Не ўсе ажаніліся, і толькі Чэслаў працягнуў род Манюшкаў па мужчынскай лініі. Калі хто захаце даведацца пра іх больш, то вельмі раю звярнуць увагу на кнігу Аляксандра Валіцкага “Станіслаў Манюшка”, дзе маюцца “жывыя” падрабязнасці жыцця кожнага прадстаўніка роду. Праўда, сустракаюцца там і памылкі. Падаем звесткі, узятыя з метрычных кніг Смілавіцкага касцёла.

Ігнат, другі сын Станіслава (першы памёр неўзабаве пасля нараджэння — рэд.), ахрышчаны быў 29 ліпеня 1797 года. У кампаніі 1812 года стаў на бок Напалеона, спяр-

Станіслаў Манюшка (дзед) са Статутам ВКЛ (мал. Чэслава Манюшкі).

ша служыў у 20-м уланскім палку новастворанага войска ВКЛ, а потым уласным коштам стварыў 21 полк, дзе быў палкоўнікам. Пасля вайны ажаніўся з Аленай з Прушынскіх, з якой жыў у Палярэжы пад Барысавам да самой смерці (1869 год).

Самы вядомы з сыноў Станіслава Дамінік быў ахрышчаны 6 жніўня 1788 года. Валіцкі піша так: “усё жыццё прысвяціў ажыццяўленню адной думцы-намеру, якая змалку пераследавала яго. Гэта была мара выцягнуць сялян з таго прыніжанага існавання, у якім тады знаходзіліся”. Ваяваў Дамінік на баку Напалеона. А калі вярнуўся, то асеў у сваім маёнтку Радкоўшчына (аб якім і была раней гаворка і яшчэ будзе — рэд.) і заняўся здзяйсненнем сваёй мары — смелага і светлага эксперыменту ў тым царстве цемры, у якім давялося яму жыць. Гаворка вядзецца пра намер Дамініка даць “волю і адукацыю” сваім падданным. Годны чалавек так і не ажаніўся. Памёр у Мінску

ад халеры 26 кастрычніка 1848 года. Пахавалі яго на Залатоў горцы ў Мінску, блізу касцёла святога Роха.

Юзафа ахрысцілі 16 жніўня 1789 года. Хоць ён нібыта ніякімі асаблівымі талентамі і не вылучаўся сярод братоў, але ж нешта ў ім было. “Лічыўся ў акрузе “вольнадумцам”. На аматарскія спектаклі запрашаў не толькі шляхту, але і сялян; сядзеў з імі за адным сталом, спяваў беларускія песні” — так пра гэтага Манюшку напісаў Вячаслаў Швед, знаўца гісторыі масонаў у Беларусі. Хоць і быў жанаты Юзаф з Пелагеяй Пакемпіновіч, але ж памёр бяздзетным. Здарылася тое ў Радкоўшчыне 21 красавіка 1840 года.

Казімір, якога ахрысцілі 7 сакавіка 1795 года, нарадзіўся за некалькі месяцаў да таго, як канчаткова знікла з карт свету яго радзіма — ВКЛ. У кастрычніку 1795 года Расійская імперыя акупавала рэшту Літвы (Заходнюю Беларусь і Віленшчыну) і Жамойць, тое, што засталася пасля Друго-

га Падзелу Рэчы Паспалітай Дзвюх Нацый. Гэты дзядзька кампазітара, таксама як і Дамінік, прысвяціў сябе навуцы і адукацыі. Памёр халастым 21 лютага 1836 года ва ўсё той жа Радкоўшчыне, якая ў тых часы грала ролю цэнтральнай сядзібы Манюшак. Даведаўшыся пра смерць Казіміра, прафесар Віленскага ўніверсітэта, лекар, біёлаг і “бацька польскай хіміі”, і былы “шубравец” (студэнцкае таварыства, з якога выраслі “філаматы і філарэты” — рэд.) сказаў, што “ягоная смерць з'яўляецца незваротнай стратай для краіны”.

Аляксандр, якога ахрысцілі 27 лістапада 1801 года, дзядзька жыццё паміж навукай і мастацтвам, спрабуючы свае сілы ў жывапісу. Праўда, як пісаў Валіцкі: “У жывапісных працах, аднак, не выявіў таленту”. Ажаніўшыся з Аляксандрай з Жавускіх, сястрой пісьменніка Генрыка, нарадзіў з ёй дзвюх дачок — Паўліну і Эрнэстыну. Адна з іх ледзь не стала жонкай славутага Анарэ дэ Бальзака. І аб гэтым у нас яшчэ будзе гаворка. Так як чыны і пасады яго не цікавілі, усяго сябе аддаў сям'і. Праўда, цешчыўся з гэтага нядоўга. 1 жніўня 1836 года ў Смілавічах Аляксандр памёр. Там яго і пахавалі побач са сваякамі.

ЧАСЛАЎ, БАЦЬКА ЛЕГЕНДЫ

Бацька кампазітара нарадзіўся 20 ліпеня і ў той самы дзень быў ахрышчаны.

Вось як выглядае метрыка хросту Чэслава Манюшкі, у перакладзе з лаціны на беларускую мову.

“Смілавічы. 20 ліпеня 1790 года я, Міхал Гродзкі, настаўніцель Смілавіцкага дому Кангрэгацыі Місіяў, ахрысціў немалю на імя Чэслаў, Вінцэнт, Ля народжанага сёння, сына шляхетных яснавельможных панюў Станіслава Манюшкі і Евы з Вайніловічаў, законных сужэнцаў, судзіў войска Вялікага Княства Літоўскага. Хроснымі былі яснавельможны пан Францішак Оштарп, палкоўнік войска Вялікага Княства Літоўскага з яснавельможнай пані Мар'янай Вайніловічавай, войскай Наваградскага ваяводства.”

Вельмі незвычайна, што Станіслаў Манюшка, бацька Чэслава, старанна працакаліраваным час нараджэння і смерці сваіх дзетак з неверагоднай дакладнасцю. І, што зусім нетыпова, змясціў гэтыя звесткі на маляваным гербавым дрэве роду (!). Магчыма, гэта ўнікальны выпадак у геральдыцы. Што ж, паставім яшчэ адзін плюс у карму вайсковаму судзі, які паруліўся нават аб такіх дробязях, але вельмі важных для нас.

У наступнай частцы, якой мы завершым серыял “Таямніцы Манюшкі”, нам застаецца распавесці пра сям'ю бацькоў кампазітара і пра Дамініка Манюшку. Асобы, якая варта і памятнага камяня на Залатогорскіх могілках, і іншых аtryбутаў ушанавання яго памяці.

(Працяг будзе).

Ханок спявае Ціму?..

У Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў адбылася творчая сустрэча з народным артыстам Беларусі, кампазітарам Эдуардам Ханком. Увесну яму споўнілася 80, але святкаванні давялося пераносіць, і цяперашняя імпрэза стала добрым працягам ушанавання майстра.

Надзея БУНЦЭВІЧ

— Падобныя творчыя сустрэчы, — расказала загадчыца кафедры майстэрства эстрады, дацэнт, заслужаная артыстка Беларусі Ірына Дарафеева, — мы ладзім рэгулярна. Бо, вядома, уздзеянне на моладзь яркіх асоб нашай нацыянальнай культуры пераацаніць немагчыма. Да таго ж, гэта яшчэ і частка прафарыентацыі.

Эдуард Сямёнавіч завітаў у нашу навучальную ўстанову не ўпершыню. Ён даўно стаў добрым сябрам універсітэта, неаднойчы ўзначальваў Дзяржаўную камісію на іспытах. Гэтым разам ён зрабіў экскурс у сваю творчасць, паказаў відэа з удзелам вядомых савецкіх выканаўцаў, спяваў і сам — прычым не толькі ўласныя мелодыі. Сустрэча называлася "Ад маіх песень да вашых", і ў канцы ён вырашыў правесці своеасаблівую віктарыну: маўляў, зараз праварым, наколькі вы спеўныя і ці ведаеце вы песні свайго пакалення. Сказаў гэтак — і заспяваў тое-сёе з рэпертуару Паліны Гагарынай, Макса Каржа, Цімы Беларускай. Такая неабываласць да моладзі, "прасунутасць" у ягоным узросце не маглі не ўразаць. Прысутныя (а студэнты былі самых розных спецыяльнасцей) пераканаліся, наколькі ён цікавая, праўдзё легендарная асоба, захапіліся яго энергіяй, аптымізмам, жыццелюбствам. Ці ж гэта не прыклад для пераймання? І памяць на ўсе далейшыя гады.

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Падчас сустрэчы.

МУЗЕІ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

Пастаянныя экспазіцыі:

- "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
- "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
- "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
- "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
- "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
- "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.";
- "Сусвет Язэпа Драздовіча".

Выставы:

- Выстава "Нямецкі жывапіс і гравюра XVII — пачатку XX стагоддзя" (з калекцыі музея) — да 25 кастрычніка.
- Сумесны культурна-адукацыйны праект-квэст Нацыянальнага мастацкага музея і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны "Аб Вялікай Айчыннай..."
- "Фердынанд Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
- Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола" (да 100-годдзя ЛКСМБ).
- Выстава ілюстрацый да кнігі для дзяцей і падлеткаў "Раз, два, тры, чатыры, пяць — я іду цябе шукаць!". Да 11

кастрычніка.

- Выстава "Малая радзіма — Вялікая зямля". Да 25 кастрычніка.
- Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола" прысвечаная 100-годдзю ЛКСМБ — на сайце музея.

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ."

г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 327 88 78.

Пастаянныя экспазіцыі:

- "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
- "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
- "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".
 - Выстава "Эпоха рамантыкаў. Ваньковіч і яго час" — да 19 лютага 2021 года.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА Ў В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы",
Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразу традыцыйнага ручніка.
- Майстар-клас па традыцыйнай тэхніцы роспісу вялікодных яек "Пісанкі". Кожную нядзелю а 12-й.
- Майстар-класы па саломалляцтву, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў) — па папярэднім запісе.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА"
МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"

Падземны пераход
ст.м. "Пятроўшчына".

Падземны пераход
ст.м. "Плошча Перамогі".

Праспект
Незалежнасці, 44.

Вуліца Валадарскага, 16.

кіёскі "Белсаюздрук"

ст.м. "Няміга",
вул. М. Багдановіча.

Проспект Пераможцаў, 5.
Вуліца Рабкораўская, 17.

Проспект Незалежнасці,
68, В.

Вуліца Лабанка, 2.

*

Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66.

Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Часовая экспазіцыя "Пераможны сорок пяты: ад Берліна да Нанкіна", прысвечаная 75-годдзю заканчэння Другой сусветнай вайны — да 31 кастрычніка.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА- КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ- ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51,
+ 37529 190 31 49.

- Палацавы ансамбль
- Пастаянная экспазіцыя.
- Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальныя цырыманіалы нясвіжскага двара" (у складзе пастаяннай экспазіцыі).
- Аўтарская выстава карцін Алеся Сурава "Паштоўкі з мястэчка" — да 15 лістапада.
- Выставачны праект "Прыгажосць і мода XX стагоддзя" з рэтра-калекцыі Таццяны Федосавай — да 20 кастрычніка.
- Гістарычны квэст "Таямніцы і загадкі палаца Радзівілаў". Па папярэдніх заяўках.

Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці
Вул. Гейсіка, 1.

- Выстава работ маладых мастакоў Вольгі Паляковай, Вольгі Яноўскай і Таццяны Красільнікавай "Мой Нясвіж" — да 5 кастрычніка.
- Ратуша: г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
- Пастаянная экспазіцыя.
- Квэст "Выходкі старога захавальніка". Па папярэдніх заяўках.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.л. Мір, Карэліцкі раён,
Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90,
(8-01596) 2 82 70.

- Пастаянная экспазіцыя.

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМЯШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ

Ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА"
звяртайцеся
па тэлефоне
+ 375 17 286 07 97
і па тэлефоне/факсе
+375 17 334 57 41
альбо пішыце
на электронны адрас
kultura@tut.by!

- Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
- Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гасці да Пана Каханку".
- Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".
- Тематычная экскурсія з элементамі квэста для двух "Інтрыгі Купідона".
- Музейныя камунікатыўныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".
- Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
- Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вяселля.
- Музейная фотопляцоўка.
- Восенскі сезон канцэртаў Белдзяржфілармоніі. 3 26 верасня.
- Квэст "Таямніца двух кудраў". 3 26 верасня.

ГАЛЕРЭІ

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс: 290 60 10.

- Выстава Марыі Алены Боне "Мая рака". Да 8 кастрычніка.

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.

- 04 — "Коткін дом" П.Вальдгарда. Дырыжор — Дзмітрый Мацвіенка.
- 04 — "Дон Кіхот". Л.Мінкуса. Дырыжор — М.Калядка.
- 05 — "Травята" Дж.Вердзі. Дырыжор — Дзмітрый Мацвіенка.
- 06 — "Анастасія" В.Кузняцова. Дырыжор — Андрэй Галанаў.
- 07 — "Рыгалета" Дж. Вердзі. Дырыжор — Алег Лясун.
- 09 — Канцэрт "Раманс на ўсе часы". Пачатак у 19.30.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ"

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44. Тэл./факс: 154 04 44.

- 04 — "Бетон" (перанос з 24.08). Яўген Карняг.
- 06 — "Шлюб з ветрам" (перанос з 18.08). Яўген Карняг.
- 07 — "Кар'ера доктара Рауса" (гістарычна недакладная трагікамедыя). Аляксандр Гарцуеў.
- 08 — "Чарнобыльская малітва" (сумесны франка-беларускі праект).
- 09 — "Сірожа" (перанос з 27.08). Аляксандр Гарцуеў.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- 04 — "Насарог і Жырафа" (гісторыя незвычайнага сяброўства на 2 дзеі). Х.Гюнтэра. Пачатак аб 11-й.
- 09 — "Калабок" (казка-гульня на 1 дзею) Д.Зімініцкай. Пачатак а 18-й.

УДАКЛАДНЕННЕ

У нумары 39 (1478) ад 26 верасня ў матэрыяле "Ці перамогуць рэальныя глядачы віртуальных?" адбыўся тэхнічны збой. Апошні сказ тэксту трэба чытаць у наступнай рэдакцыі: "На жаль, у сённяшніх умовах арыентацыя на віртуальнага, а не рэальнага гледача робіцца прывыкленай".